

XXXIII

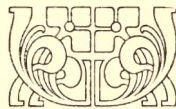
SPRAWOZDANIE

C. K. GIMNAZYUM IM. RUDOLFA
W BODACH

ZA ROK

13859

1910/11

NAKŁADEM C. K. GIMNAZYUM W BODACH
○ Z DRUKARNI FELIKSA WESTA ○ 1911 ○

127. izd.
Spr. 8

Nauka fizyki w gimnazjum.

Darami naturalnymi człowieka jest dążność do poznania prawdy i poczucie piękna i dobra. Zadaniem szkoły i nauczania w ogólności jest więc nie tylko dać ile możliwości obszerną i prawdziwą wiedzę wychowankom, lecz także wydoskonalić w nich poczucie piękna i dobra. A zatem i nauczanie fizyki powinno mieć za cel nie tylko odkrywanie przed oczyma uczniów wszechpotężnych i niezłomnych prawd przyrody, lecz i uszlachetnianie ich dusz i serc. W traktowaniu tego przedmiotu powinien znaleźć miejsce i pierwiastek wychowawczy. Niech oczy uczniów otworzą się na świat i nauczą się czytać w tej ogromnej i tajemniczej księdze przyrody, niech rozum ich pozna tę ścisłość zjawisk i niewzruszone prawa rządzące wszechświatem, niech zadziwi ich Myśl przedwieczna utajona w tak doskonałej i przepięknej budowie i trwaniu świata, — niech rozum pozna, a dusze i serca niech odczują Boga!

Lecz to nie wszystko. Niech młodzież nasza, śledząc historyczny rozwój fizyki, pozna usiłowania i zasługi całej ludzkości w budowie dzisiejszego gmachu tej nauki; — a gmach ten nieskończony, — niech go dalej buduje, zaprawiona w szkole do dociekań metodą indukcyjno-heurystyczną.

Niech choć część uczniów naszych, — poznawszy zdobyte naukowe z dziedziny fizyki i chemii i ich rozliczne zastosowania w przemyśle, a stąd ogromny wpływ na ekonomiczny rozwój kraju, — uda się na to, odtogiem prawie jeszcze u nas leżące, pole pracy, — twardej może, ale tak pięknej zadaniem i owocnej w skutkach. Nie jest to wprawdzie bezpośrednim celem gimnazjum, ale gdyby takich znalazło się nawet bardzo wielu, nie smucić, ale cieszyćby się wypadało, bo wykształcenie i dobrobyt to podwaliny bytu narodowego!

Drugi rok dobiega do końca, odkąd w gimnazyjach naszych rozporządzeniem Ministerstwa oświaty i Rady Szkolnej krajowej obowiązuje nowy plan nauki fizyki. Plan ten jakkolwiek zatrzymuje nadal dwustopniowość tej nauki, dzieląc ją na stopień niższy i wyższy, to jednak wprowadza dość ważne zmiany zwłaszcza na stopniu niższym. Zmiany te są następujące:

1.) Nauka fizyki ma się zaczynać od kl. III. i ma być bez przerwy prowadzona do końca I. półrocza kl. IV.

2.) Naukę chemii odłączono od fizyki i przeniesiono na II. półrocze kl. IV. i ma być traktowana łącznie z mineralogią.

3.) Zasadnicza zmiana w rozkładzie materiału: Na kl. III. przypada obecnie do wzięcia w 2 godzinach tygodniowo nauka o ciepłe, magnetyzmie, elektryczności, głośnię i świetle, a na kl. IV. w 3 godzinach tygodniowo mechanika ciał stałych, cieczy i gazów. Wiadomości z kosmografii ma się brać przygodnie i w kl. III. i IV. Według planu poprzedniego uczyło się w I. półroczu kl. III. w 2 godzinach tygodniowo o ciepłe i podawało się najważniejsze wiadomości z chemii, II. półrocze zajęte było mineralogią i dopiero w kl. IV. w 3 godzinach tygodniowo przez cały rok kontynuowało się fizykę i to w następującym porządku: magnetyzm, elektryczność, mechanika, ciecze, gazy, akustyka, optyka i kosmografia.

4.) Jakkolwiek ogólna liczba godzin na całą naukę na stopniu niższym pozostała prawie bez zmiany, to jednak na mechanikę, ciecze i gazy przypada obecnie godzin więcej ze szkodą innych działów.

5.) Zmiany rozkładu materiału na stopniu wyższym odnoszą się tylko do nauki o falach i akustyki, które to działy ma się obecnie brać nie przed lecz po magnetyzmie i elektryczności.

6.) Nowy plan wprowadza nadto znaczne powiększenie liczby godzin na stopniu wyższym; albowiem oprócz dodania jeszcze w r. 1908 jednej godziny w kl. VIII. na drugie półrocze przeznaczonej na powtórzenie całego materiału jako, że tak powiem, rekompensatę za wyłączenie fizyki z egzaminu dojrzałości, zwiększono obecnie naukę fizyki w kl. VII. z 3 na 4 godziny tygodniowo. Powiększenie to wychodzi na korzyść mechaniki, cieczy, gazów, nauki o ciepłe i chemii.

Przejdźmy do bliższych uwag i metodyki.

Stopień niższy.

Trudności, jakie sprowadził nowy plan na stopniu niższym, dadzą się ująć w następujące punkty:

1.) Z powodu przesunięcia znacznej części materiału nauko-

wego z dawnej klasy IV. do III. przy równoczesnem zmniejszeniu liczby godzin, o czem wspomniałem powyżej, wyłoniły się zdania, że rozwój umysłowy uczniów kl. III. nie nadaje się jeszcze do zrozumienia elektryczności, akustyki i optyki. Co do mnie, to tego samego byłem zdania i istotnie praktyka szkolna pouczyła mię, że nie można w tym zakresie, co dawniej, brać tych działów, że trzeba sobie raz powiedzieć, że w kl. III. ma się uczyć nie fizyki, lecz ma się podawać uczniom wiadomości z fizyki systematycznie tylko ujęte. Nauczyć fizyki ma obowiązek szkoła średnia w dwóch ostatnich latach. Plan ministeryalny określa zadanie tej nauki na stopniu niższym jako: »poznanie najprostszycich zjawisk przyrody na podstawie oglądania ich w przyrodzie i doświadczeń«. Dzisiaj po roku praktyki jestem w zgodzie z nowym planem, — co więcej, — mógłbym rozpocząć naukę nawet od klasy I., tylko tam musiałyby te wiadomości z fizyki być jeszcze bardziej ograniczone. Wszakżeśz i w czytankach szkoły ludowej są ustępy, traktujące o niektórych zjawiskach fizycznych.

2.) Większa trudność wynikła z tego, że przesunęto naukę chemii aż poza całą naukę fizyki. Skutkiem tego nie mogą uczniowie zrozumieć należycie elektrolizy, a mając uczyć się o własnościach gazów, nie znają ani jednego ciała gazowego, bo nawet o powietrzu mają zbyt niedokładne pojęcie. Temu zaradzić się jednak musi i we wstępie trzeba podać uczniom te okruszyny przynajmniej wiadomości z chemii, żeby później elektroliza mogła być zrozumiałą i żeby uzyskali lepsze pojęcie o powietrzu, jego składzie i choćby trochę o wodorze, tlenie i azocie.

3.) Nowy plan ministeryalny dla matematyki usunął z nauki tej w kl. II. stosunki i proporcje, a z kl. III. podobieństwo trójkątów, przenosząc te rzeczy na drugie półrocze kl. IV. Rozporządzenie motywuje to tem, że »znajomości stosunków i proporcji wymaga dopiero planimetria w klasie czwartej, gdzie także nauka arytmetyki wnika w niektóre ich własności..., natomiast niema tej potrzeby jeszcze w obrębie materiału nauki w klasie drugiej«. Co do matematyki to na to w ostateczności zgoda, lecz uczniom przy fizyce tej znajomości wcześniej potrzeba. Przy mechanice i akustyce nieraz trzeba koniecznie mówić o stosunkach prostych i odwrotnych a i podobieństwo trójkątów przydałoby się. [Skala muzyczna, tony harmoniczne, prawa ruchu jednostajnie przyspieszonego, masa i ciężar, punkt zaczepienia wypadkowej dwóch sił równoległych, dźwignia, kołowrót, płaszczyna pochyła i t. d.]. Nasuwają się następujące drogi wyjścia:

«) Albo ograniczyć tak materiał, żeby uniknąć nieznanomości stosunków i proporcji; — na co się jednak zgodzić i nie można i nie wolno.

β) Albo wyraz »stosunek« zastępować przez całe zdania, co w niektórych wypadkach może się udać, w innych sprawę zaciemni, a jeszcze w innych zastąpić się nie da.

γ) Albo przygodnie przy nauce fizyki przy pierwszej potrzebie zaznajomić uczniów choćby w najelementarniejszy sposób ze stosunkiem i proporcją i ich najkardynalniejszymi własnościami; — i to najracjonalniejsze wyjście. Godzina lub półtorej na to poświęcona sownie się opłaci. Natomiast za dużo czasu zajęłoby uczenie o podobieństwie trójkątów, — potrzebne to głównie przy płaszczyźnie pochyłej; musi się więc o maszynie tej pouczyć w ostateczności i w elementarniejszy sposób bez znajomości podobieństwa trójkątów.

Szczupłe ramy niniejszej rozprawki nie pozwalają mi na rozwinięcie szczegółowej dyspozycji każdego działu z osobna i zaopatrzenia jej w odpowiednie uwagi dydaktyczne; — dyspozycję tę podaje w głównych zarysach plan ministerjalny i według niego ułożony i używany prawie we wszystkich zakładach podręcznik Kaweckiego i Tomaszewskiego w wydaniu szóstym. Ograniczę się tylko do podania treści wstępu ze względu na moje poprzednie uwagi co do chemii i na rozmieszczenie wiadomości z kosmografii, czego nie uwzględnia wspomniany podręcznik, a niedokładnie i plan ministerjalny, — dołączę wkońcu uwagi dydaktyczne tylko ogólnej natury.

Dyspozycja wstępu byłaby więc następująca:

Przyroda. Zmysły. Ciało. Materya. Masa. Zjawiska. Zjawiska fizyczne i chemiczne. Zadanie fizyki i chemii. Rozciągłość. Przypomnienie o jednostkach długości, powierzchni i objętości. Nieprzenikliwość. Podzielność. Częsteczka i atom. Stany skupienia. Spójność i przyczepność. Pierwiastki i ciała złożone. Synteza, analiza i wymiana składników na najprostszycy przykładach. Prawo zachowania materyi. Tlen. Azot. Powietrze. Wodór. Woda. Prężność gazów. Ciężkość. Ciężar bezwzględny i właściwy. Ciśnienie atmosferyczne.

Wiadomości o zjawiskach niebieskich pomieścić należy w następujący sposób:

Przy nauce o cieple po przerobieniu o promieniowaniu powtórzyć można z geografii o obiegu ziemi około słońca, strefach i porach roku. Nauka o magnetyźmie nastreczy sposobność mówienia o biegunach geograficznych, równoleżnikach i południkach ziemi i nieba (koła godzinne). Przy optyce po nauce o cieniach będzie można pouczyć o ruchu i fazach księżycy i o zaćmieniach księżycy

i słońca. Wreszcie w kl. IV. do nauki o grawitacji można nawiązać powtórzenie poznanych dotąd zjawisk niebieskich i zaznajomić uczniów z pozornym ruchem słońca, zodyakiem, systemem Kopernika*, ruchem gwiazd i kalendarzem.

W roku szkolnym jest około 193 dni nauki, (w zachodniej części kraju o parę dni więcej). Wobec tego przypada na fizykę w kl. III. przeciętnie godzin 64, a w kl. IV. 48. Czas ten rozdzielam w następujący sposób:

Klasa III.

Wstęp	9 godzin
Ciepło	10 »
Magnetyzm	3 »
Elektryczność tarcia	9 »
» dynamiczna	10 »
Akustyka	8 »
Optyka	15 »
	<hr/>
	64 godzin

Klasa IV.

Ruch i równowaga	30 godzin
Ciecze	9 »
Gazy	9 »
	<hr/>
	48 godzin

Punktem wyjścia przy nauce fizyki na stopniu niższym winna być obserwacja zjawisk w przyrodzie i doświadczenia wykonywane w szkole. Nie można zapominać, że są to uczniowie w wieku 12, 13 i 14 lat, a więc umysł ich jakkolwiek chciwie nowych wrażeń, to jednak niezdolne jeszcze do pojmowania abstrakcyj. Bez celu tedy byłoby n. p. opowiadać im o hipotezie elektronów lub teorii ciepła, bo albo tego nie pojmą, albo zrozumieją niedokładnie lub fałszywie, — w każdym razie na szczęście swoje wnet zapomną. To, co uczeń zobaczy w przyrodzie, to zjawisko, które wywoła, robiąc sam doświadczenie, to prawo, które na podstawie własnych spostrzeżeń

* Należy podać najważniejsze momenty z życiorysu Kopernika. Wszakżeś polski to geniusz i uczeń naszego Uniwersytetu, — ponadto długie i wszechstronne jego studia mogą kształcąc wpłynąć na uczniów.

sam lub przy pomocy nauczyciela wysnuje, to stanie się trwałą jego własnością.

Byłoby może najlepiej, gdyby uczniowie fizyki uczyli się, obserwując li tylko zjawiska w przyrodzie, te najsilniej przemawiają do ich umysłu; — że jednak nie możnaby nauki poprowadzić systematycznie, to uciec się trzeba do doświadczeń. Ale jeżeli jakiejś kwestyi zwłaszcza trudniejszej czy to z powodu braku odpowiedniego przyrządu, czy to z innego jakiegoś powodu nie można unaocnić doświadczeniem ani pokazać w przyrodzie, to szkoda czasu na dogmatyczne podawanie tej rzeczy tak młodym uczniom. O ciężarze właściwym i gęstości (tak zasadnicze pojęcia) nie zrozumie uczniów, jeżeli nie polecą mu nauczyciel w kl. III. ważyć n. p. kilku równej objętości sześcianów z rozmaitych ciał i jeżeli nie każe mu w kl. IV. oznaczać gęstości różnych ciał stałych i cieczy i to na parę sposobów przy pomocy wagi hydrostatycznej lub naczyń połączonych. — Prawa zachowania pracy nie zapamięta sobie inaczej, jak tylko gdy na każdej zasadniczej machinie pomierzy i porówna drogę siły i ciężaru. Nie zrozumie jednak i nie utrwali sobie w pamięci, jeżeli mu powyższe prawo wyjaśni nauczyciel przy dźwigni n. p. rysunkiem tylko i może jeszcze przy pomocy podobieństwa trójkątów czy wyników kołowych.

Przytoczę przykład z własnej praktyki szkolnej.

Przed kilku laty w kl. IV. przy nauce o bezwładności tłumaczyłem uczniom znaczenie i potrzebę koła zamachowego przy rozmaitych maszynach, jednak bez modelu. Skontrolowałem, że wszyscy mię zrozumieli. Po kilku tygodniach braliśmy o maszynie parowej. Miałem model lokomobili, przy której było i koło zamachowe. Przy opisie tego modelu z rozmysłu pominąłem to koło. Puściliśmy lokomobilkę w ruch; — uczniów to jak zwykle ogromnie bawi. A teraz na końcu, wskazując na koło zamachowe, zapytałem o jego nazwę i oto na 40 blisko uczniów paru zaledwie umiało je nazwać, a żaden nie mógł dokładnie wyjaśnić jego roli. Zapomnieli zupełnie, choć niedawno tak dobrze to, jak mi się zdawało, umieli. Naprawdę, jak to przykro widzieć swą pracę na marne.

Po kilku dniach kazałem uczniom zebrać się po południu i udałem się z nimi do pracowni nożownika. Warsztat urządony był w ten sposób, że kółka, na których ostrzono noże, były poruszone przez pasy otaczające ich osie. Pasy te przerzucone były przez koła umieszczone na żelaznym wale pod sufitem. Jeszcze jeden pas szedł od wału i otaczał wielkie i ciężkie koło o przeszło dwu metrowej średnicy. Koło to obracało dwóch ludzi, wprowadzając przez to w ruch cały warsztat. Urządzenie proste i na niem sami

uczniowie potrafili przy pomocy pytań wytłumaczyć znaczenie i rolę tego ciężkiego koła.

Od tego czasu upłynęło kilka miesięcy. Uczyliśmy się o cieczach, gazach, głosie i świetle. Tuż przy końcu drugiego półrocza postarałem się o maszynę do szycia. Przyniesiono mi ją przed godziną do sali fizycznej. W czasie lekcji, wskazując na ciężkie kółko znajdujące się nad stolikiem maszyny, zapytałem uczniów o jego znaczenie. I oto najstabsi umieli dokładnie wyjaśnić i sami wynioskowali, że dla jednostajności ruchu maszyny jest ono nieodzownie konieczne. Naprawdę, — miłe zadowolenie, że praca nie na marne. Niejeden podobny przykład mógłbym przytoczyć z pierwszych lat swego zawodu nauczycielskiego, a może nie ja tylko jeden.

O przykładzie powyższym wspominałem jeszcze i dlatego, aby wskazać, jak wielkie znaczenie dla dydaktyki fizyki ma zwiedzanie z uczniami warsztatów i fabryk. Zacząć należy od najprostszych, choćby nawet od takich, jak wspomniana wyżej pracownia nożownicza; później wprowadzać uczniów do coraz większych miejsc pracy i przemysłu. Z uczniami klas najwyższych można zwiedzać i wielkie fabryki. Chociaż nie będzie się im tłumaczyło zawikości konstrukcyj, to jednak wiele rzeczy można tam nauczyć z fizyki. A może jeszcze uczniowie, widząc z bliska tę pracę, pomyślą sobie, że im więcej tysięcy tych kół w kraju naszym huczeć będzie, tem bardziej dobrobyt się wzmoże, tem silniejsi będziemy; — może i niejeden upodoba sobie myśl zajęcia kiedyś kierownictwa taką fabryką, może cel ten nawet podnieci go do pilności i wytrwałości w nauce!

Jeszcze silniej przemawiają do umysłu ucznia i mocniej wbiągają się w jego pamięć zjawiska rozgrywające się w przyrodzie. Lecz nie dość jest na zjawiska te zwracać uwagę przy każdej nadarzającej się sposobności w czasie lekcji, trzeba i powinno się mojem zdaniem odbyć kilka lekcji w ciągu roku poza salą szkolną. Wprawdzie przeprowadzenie takiej lekcji jest trudniejsze, bo trzeba ją staranniej przygotować; — nauczyciel musi poprzednio zwiedzić daną okolicę, aby wiedział, gdzie uczniów poprowadzić i na które zjawiska odpowiednio do wziętego i wziąć się mającego materiału zwrócić uwagę. Trud się jednak opłaci. A zresztą nam nauczycielom, miłującym swój zawód, nie o trud własny chodzi, ale by wiedzy udzielić w sposób najprzystępniejszy i najtrwalszy.

Nie będzie przy tem grzechem, jeżeli godzina taka nie będzie dalszym ciągiem lekcji szkolnych, jeżeli nie będzie się dzieliła na »starą« i »nową« i nie z działu branego w tym czasie w szkole, lecz będzie zajęta tłumaczeniem zjawisk po kolei spotykanych i z rozmaitych działów.

Nie piszę tu o pedagogicznym i higienicznym znaczeniu takich wycieczek, jedno zaznaczam: Tych praw przyrody, które poznał uczeń na takiej lekcji przez obserwację zjawisk wspólnie z nauczycielem nie zapomnie nigdy!

Jak już wspomniałem, dla systematyczności cała nauka fizyki odbywa się w sali szkolnej. Punktem zaś ciężkości są doświadczenia. Dziś już utarte jest zdanie, że uczenie fizyki na stopniu niższym bez eksperymentów jest bezowocne. I całkiem słusznie, co wykazałem poprzednio. Dlatego nieraz trzeba odstąpić od podręcznika, bo czasem podręcznik opisuje doświadczenie i przyrząd, którego nie posiada gabinet danego zakładu, trzeba więc wziąć to na przyrządzie innym.

Tu nasuwa mi się na myśl pewien projekt zmiany rozkładu materiału. Byłbym zdania, żeby w kl. III. zaraz po wstępie brać magnetyzm i elektryczność, a następnie dopiero ciepło.

Powód następujący: Obecnie na naukę o ciepłe przypada październik i pierwsza połowa listopada. W tej porze roku trudno jeszcze o śnieg i lód, a do wielu doświadczeń przy nauce o ciepłe tego potrzeba n. p. termometr, temperatura i ciepło topnienia, mieszaniny oziębiające i t. d. Przy proponowanej przeze mnie zmianie przesunie się nauka o ciepłe na koniec stycznia i luty, — zyskają na tem i doświadczenia z elektrostatyki, które w porze cieplej wypadają dokładniej.

A jeszcze i to przemawia za tą zmianą, że dział najbardziej młodzież zajmujący przypadnie nieomal na początek, przeto i zachęci ją bardziej do całej nauki.

Nie potrzebuję, zdaje się, uzasadniać, jak wielkie znaczenie wychowawcze a i dydaktyczne mają warsztaty studenckie w ogólności, a w szczególności dla nauki fizyki, gdy w nich uczniowie wyrabiają lub naprawiają przyrządy fizyczne.

Niestety w zakładach, w których dotąd pracowałem, nie było warsztatów takich i nie dało się ich urządzić. Radziłem sobie tedy w ten sposób, że zachęcałem uczniów do wykonywania w domu rozmaitych przyrządów w miarę postępowania w nauce. Zachęta

moja zawsze odnosiła skutek. Przynosili rozmaite, nieraz dobre, nawet pomysłowe, nieraz mniej udolne.

Prawdziwą ma satysfakcję nauczyciel, gdy widzi, jak cieszą się uczniowie, jak oczy im się śmieją, gdy uda się doświadczenie na zrobionym przez kogoś z nich przyrządzie.

Nie są to przyrządy zawilszej konstrukcyi, ale takie, które nietrudno zrobić, a które i tak wiele praw fizyki utrwalają w pamięci, n. p. tablica Franklina, butelka lejdejska, elektromagnes, bloki, kołowrót i t. d.

Nieraz się zdarzy, że przyrządek zrobiony przez ucznia nie funguje. Wtedy zaczynamy badać przyczynę; — oglądają wszyscy i zazwyczaj wnet dochodzą, w czem leży wada. Tak n. p. w bieżącym roku szk. po feryach Bożego Narodzenia przynieśli mi uczniowie z kl. III. dużo przyrządów. Między nimi była bardzo ładna butelka lejdejska, jednak nie można jej było nabić; — zbyt szybko się sama rozbrajała, co odczuwała ręka jako wstrząśnienie. Uczniowie wnet odkryli przyczynę. Oto szkło było za cienkie i w jednym miejscu pod staniolem silnie pęknięte. Ten fakt przypominał i wzmocnił w ich pamięci jeszcze bardziej warunki, od których zależy pojemność kondensatora.

Lekcja fizyki składa się z dwóch mniej więcej równych części. Pierwszą zajmują pytania orientacyjne, mające na celu skontrolowanie i utrwalenie w pamięci nabytej wiedzy uczniów z branego działu, a głównie z ostatnich godzin i przypomnienie wiadomości potrzebnych do mającego się wziąć materiału; drugą przerobienie rzeczy nowych. Na jedno trzeba baczyć, aby jak z jednej strony nie za dużo czasu poświęcić pytaniom orientacyjnym, a przez to zbyt prędko i pobieżnie uporać się z materiałem nowym, tak z drugiej strony, aby nie za wiele czasu zajęła część druga i przez to nie przeciążyło się pamięci uczniów. Plan trzeba więc mieć naprzód dokładnie przygotowany.

Do odpowiedzi na pytania orientacyjne wzywam po kolei kilku, zazwyczaj około ośmiu uczniów (nazwiska ich mam naprzód wypisane na kartce). Prócz nich wywołuję jeszcze innych uczniów, którzy odpowiadają na pytania mniejszej wagi, a służące do lepszego wyjaśnienia danej kwestyi, lub do przejścia od jednego pytania głównego do następnego. Tok lekcyi szybki, — klasa cała zajęta. Na pytania żądam odpowiedzi zwięzłych a dokładnych, a w razie potrzeby uczeń ma wyjść do stołu i rzecz daną zilustrować do-

świadczeniem, wykonując je własnoręcznie. Dodam nawiasem, że do robienia doświadczeń przez uczniów przywiązuję wielką wagę i od pierwszej lekcji do tego ich zaprawiam. Z początku idzie im to niezgrabnie, boją się przyrządów, ręce im się trzęsą; wnet jednak nabywają wprawę, a później każdy rwie się, aby go wołać do zrobienia doświadczenia.

Przystępujemy do części drugiej. Uczniowie wnoszą teraz z przyległej sali gabinetu fizykalnego potrzebne do nowych doświadczeń przyrządy. Robię to teraz dopiero, a nie przed godziną, aby nie rozpraszać uwagi uczniów w czasie pytań oryentacyjnych.

Przy nauce fizyki jestem zwolennikiem metody indukcyjnej, tej bowiem zawdzięcza ludzkość ten przepiękny rozwój i ogrom zdobytych nauk przyrodniczych, — ta metoda nauki najłatwiejsza i najprzystępniejsza dla uczniów. O ile możliwości stosuję także metodę heurystyczną, bo ona rozwija bardziej umysły uczniów niż wykład *ex cathedra* i podnieca je do samodzielności. Opisuję więc naprzód przyrząd, a następnie według wskazówek moich wykonują uczniowie doświadczenie; pytaniami zbieramy dalej najważniejsze momenty towarzyszące i powodujące wywołane zjawisko i znowu pytaniami dochodzimy do wyprowadzenia wniosku i postawienia prawa. Zdarza się nieraz, że przechodzi to siły uczniów, lub ta metoda sokratyczna zajęłaby zbyt wiele czasu, wtedy ucieczką jest przystępny wykład. W niektórych zawilszych sprawach posłużyć się trzeba nadto wyjaśnieniem na rysunku.

Zakończenie lekcji stanowi powtórzenie wziętej rzeczy i skontrolowanie, czy wszyscy pojęli i umieją, bo fizyki na tym stopniu nauki uczniowie powinni się nauczyć w szkole.

Gdy skończymy w ten sposób całą dział, przeznaczę całą godzinę na powtórzenie. Zobaczą wtedy uczniowie wszystkie przyrządy, odnoszące się do tego działu. Powtórzymy najistotniejsze rzeczy i wykonamy jeszcze raz (zwłaszcza słabsi) najważniejsze doświadczenia. Będzie to, że tak powiem, egzaminowanie z »partyi«.

Jako przykład powyższej metody, podam krótki szkic dwóch lekcji, — jedna odbywa się w sali szkolnej, — druga na przechadzce.

I. Lekcja z elektrostatyki. Jako rzecz nową mamy wziąć o kondensatorach.

Na stole demonstracyjnym znajdują się następujące przyrządy: dwa elektroskopy, pręt metalowy z izolującą rączką, służący do złączenia elektroskopów, laska szklana i ebonitowa, kawałek skóry powleczonej amalganem Kienmayera i maszyna elektryczna.

Część pierwsza. Pytania oryentacyjne: 1) Okazać i wyjaśnić zjawisko influencyi elektr. 2) Wy tłumaczyć na podstawie influencyi:

α) nabijanie elektroskopu, β) podskakiwanie skrawków papieru do naelektryzowanej laski szklanej. 3) Opisać maszynę elektryczną i jej działanie. 4) Co to nazywamy stopniem naelektryzowania i jakim przyrządem go mierzymy? 5) Jak jeszcze inaczej nazywamy stopień naelektryzowania? 6) Jak należy rozumieć i wytłumaczyć pojemność elektryczną? Odpowiedź na każde pytanie ilustruje uczeń doświadczeniem. Oprócz tych pytań głównych zadają jeszcze i inne w celu ewentualnego pogłębienia lub poprawienia odpowiedzi ucznia.

Część druga. Z przyległej sali przynoszę następujący przyrząd, który zaraz opisuję. Na podstawie drewnianej jest pionowo ustawiona szyba szklana, której brzegi powleczone szlakiem. Po obu stronach tejże znajdują się na słupkach dwie mniejsze od niej i jednakiej wielkości płyty metalowe, które można łatwo przysuwać i odsuwać od szyby szklanej. Płyty te nazwać będziemy okładkami. Polecam teraz jedną płytę odsunąć, a drugą połączyć łańcuszkiem z konduktorem wielkim maszyny; — nadto połączyć także tę samą płytę z elektroskopem. Obrócić teraz korbę maszyny. Co widzicie? Listki elektroskopu się rozchylają. Zbliźmy teraz do szyby szklanej drugą okładkę, trzymając ją ręką. A teraz co widzicie? Rozchylenie listków się zmniejszyło. Odsuńmy znowu okładkę. Otrzymujemy teraz pierwotne rozchylenie. O czemże to świadczy? A że elektroskopowi naboju nie ubyło. Powtórzcie teraz całe doświadczenie, zastępując szybę płytą ebonitową. Jeszcze raz zróbcie to samo, wyjąwszy i płytę ebonitową. W ostatnim wypadku zbliżajcie tylko jedną okładkę do drugiej n. p. na odległość 1 cm. Zjawisko jest to samo. Wytłumaczmy to sobie. Zaczynamy doświadczenie na nowo. Rozbrajamy tedy maszynę i znowu obracamy korbę. Otrzymujemy rozchylenie listków. Zbliżam drugą okładkę, trzymając ją ręką. Zmniejsza się rozchylenie listków, a więc obniża się stopień naelektryzowania, chociaż, jak powiedzieliście, naboju nie ubyło. Co trzeba zrobić, aby otrzymać pierwotne rozchylenie? Albo płytę oddalić, albo obrócić teraz bardziej jeszcze korbę maszyny, czyli zwiększyć nabój okładki pierwszej. Jakiż stąd wyprowadzicie wniosek? A że pojemność elektryczna płyty metalowej (dobrego przewodnika) powiększa się, gdy do niej zbliżymy drugą płytę złączoną z ziemią i przegrodzoną od pierwszej szybą szklaną, albo ebonitową, albo powietrzem, czyli wogóle dielektrykiem. Przyrząd taki nazwano kondensatorem. Dlaczego?

Wyjaśniam teraz rysunkiem w elementarny sposób na podstawie influencyi zasadę kondensatora i jako trochę dla słabszych uczniów rzecz trudniejszą polecam zaraz powtórzyć i na rysunku i na w tej chwili przyniesionej tablicy Franklina.

Pokazuję teraz rozkładaną butelkę lejdejską. Uczniowie od razu odgadują, że to także kondensator tylko innego kształtu.

Zebraniem przez uczniów najważniejszych punktów lekcji i powtórzeniem zasady kondensatora na butelce lejdejskiej kończę godzinę. Omówienie warunków, od których zależy pojemność kondensatora, jak i o baterii butelek lejdejskich zostawiam do następnej lekcji. Może który z uczniów przyniesie przez siebie zrobioną tablicę Franklina lub butelkę lejdejską, do czego ich zachęcam, to i ją włączymy do doświadczeń.*

II. Zima, — koniec lutego. Dzień słoneczny, — godzina dziesiąta rano. Z nauki o ciepłe wzięliśmy dotąd do rozchodzenia się ciepła przez przewodzenie i przenoszenie (włącznie), na lekcji dzisiejszej mam uczyć o promieniowaniu.

W czasie paazy wchodzę do klasy i polecam ubrać się. Dziele następnie uczniów na grupy po 5 lub 6 i dla każdej grupy daję termometr; sam zabieram pudełko z termometrem demonstracyjnym o kulce okopconej sadzą, soczewkę obustronnie wypukłą i małą szybę szklaną.

Wychozimy z budynku szkolnego. Na rozkaz mój badają uczniowie naprzód temperaturę, — jest -1° C. Zaraz przy bramie polecam uczniom dotknąć się jedną ręką kłamki drzwi, a drugą drzewa i wytłumaczyć tę pozorną różnicę temperatur. Jakiego wrażenia doznalibyśmy przy tem dotknięciu w lecie, gdy drzwi są wystawione na działanie słońca?

Po drodze spotykamy robotników, zrębujących lód z chodników. Dlaczego utworzył się lód, skoro przecież śnieg padał na chodniki? Niech jeden z was zrobi śnieżkę. Dlaczego kulka śniegu jest teraz twarda, choć śnieg był przedtem sypki?

Przechodzimy teraz koło pomnika jakiegoś zasłużonego męża. Pomnik, jak wiedzą uczniowie, jest z kamienia. Obecnie od jesieni zakryty jest budą z desek. Dlaczego? Idziemy dalej koło stawu, — jest wyrąb lodu. To daje mi znowu sposobność postawienia szeregu pytań o szczególnem rozszerzaniu się wody pod wpływem ciepła i znaczenia tego w przyrodzie. Uczniowie oznaczają przytem temperaturę wody pod lodem. Zwracam dalej uwagę uczniów na kawałek wyrąbanego lodu i leżącego widocznie już kilka dni. Dlaczego wygląd jego jest inny niż lodu świeżo odrąbanego? Odpowiedź: »Bo zwietrzał«. Cóż to znaczy, że zwietrzał? Zadaję teraz szereg pytań z parowania cieczy. Polecam kilku uczniom zanurzyć palec do wody i wyciągnąć go następnie w górę. Z której strony czujecie chłód większy i dlaczego?

* Dla ścisłości dodaję, że o podobnie przeprowadzonej przeze mnie lekcji 11. X 1907 w obecności członków jarostawskiego Koła Tow. N. Sz. W. jest krótka wzmianka w Muzeum, listopad 1907. Sprawy Towarzystwa str. 52.

Jesteśmy już prawie za miastem. Jeszcze parę pytań o przewodzeniu i przenoszeniu ciepła i przystępujemy do lekcji nowej.

Słońce 150 milionów kilometrów od nas odległe, a jednak ogrzewa ziemię. Ręka trzymana naprzeciw otwartych drzwiczek pieca, w którym się pali, w jednej chwili odczuwa ciepło. Na co nas to naprowadza? Widocznie ciała ogrzane wysyłają ciepło, które bardzo szybko się rozchodzi. Tłumacząc teraz, że szybkość ta jest ogromnie wielka, tak wielka jak prędkość światła, że gdybyśmy sobie pomyśleli, że słońce nagle zagastało, to chłód uczulibyśmy już po ośmiu minutach. Prędkość ta wynosi 300.000 km. na sekundę.

Wejźmy teraz w cień domu, albo zasłońmy rękę książką, albo co czujemy, gdy chmura zakryje słońce? Czujemy chłód, więc promienie słońca nie wymijają chmury, — ciepło rozchodzi się zatem w liniach prostych. Mówimy dlatego, że ciepło rozchodzi się nie tylko przez przewodzenie i przenoszenie, lecz także przez promieniowanie.

Wystawmy teraz na działanie słońca dwa termometry, jeden z nich ma jednak kulkę pokrytą sadzą. Co spostrzegacie? Robię jeszcze następujące doświadczenie: Soczewką obustronnie wypukłą skupiam promienie słoneczne raz na bibułę czarną (plama atramentu), drugi raz na miejsce białe*. W pierwszym wypadku widzimy, że soczewka pali (dym), w drugim nie. Jakiż stąd wniosek? Ciała koloru ciemnego i o powierzchni chropowatej szybciej się ogrzewają, czyli bardziej chłoną promienie ciepłe, niż ciała białe i o powierzchni wygładzonej i lśniącej. Dodaję sam, że zależy to jeszcze i od samego ciała i że najlepiej ze wszystkich ciał chłonie sadza. Dlaczegoż więc w lecie w sukniach czarnych zbyt gorąco?

Czy ręka odczuwa ciepło tylko wtedy, gdy się ją trzyma naprzeciw żaru, czy także i wtedy, gdy jest naprzeciw ściany ogrzanego pieca? Nie tylko więc ciała rozżarzone i świecące, jak słońce, żar węgla, ale każde ciało wysyła promienie ciepłe.

Wyjaśniam teraz, że ciała koloru czarnego szybciej promieniają, niż o powierzchni jasnej i wygładzonej. Piece żelazne powleka się grafitem nie tylko, aby nie rdzewiały, lecz także, aby silniej grzały. Samowar jest natomiast polerowany, aby dłużej zatrzymał ciepło wody. Jakąż Mądrość stworzenia widzicie w tem, że zwierzęta strefy północnej mają futra białe? Czy tylko przystosowanie do otoczenia? Na odpowiednio postawione teraz pytanie łatwo wypowiadają uczniowie znane prawo absorpcji i emisji promieni ciepłych.

Popatrzcie teraz na dachy domów i na te w oddali ciągnące się wzgórza. Po której stronie śnieg się już stopił? Dlaczego? Trzy-

* Robię to w odległości paru kroków od uczniów, aby im się oczy nie psuły od jaskrawego światła.

mam teraz książkę prostopadle do promieni słonecznych, a następnie ukośnie i wyjaśniam, że w pierwszym razie istotnie więcej promieni uderza o książkę niż w drugim. [Przy powtarzaniu na lekcji następnej oświetlę to jeszcze rysunkiem na tablicy]. Dlaczego słoneczny dzień wiosenny lub letni cieplejszy od zimowego? Dlaczego w południe cieplej, niż raniem lub wieczorem? Skąd pochodzi różnica temperatur w strefach ziemi? Winnice zakłada się na południowych stokach wzgórz. I oto znowu łatwo dochodzą uczniowie do wniosku: Ilość pochłoniętego ciepła przez ciało zależy jeszcze od czasu działania i od kierunku promieni ciepłych i jest tem większa, im czas dłuższy i im kierunek padania promieni bardziej zbliżony do prostopadłego lub prostopadły.

Zasłońmy teraz okopconą kulkę termometru raz książką, drugi raz szybą szklaną. Odczytajcie w pierwszym i drugim razie temperaturę. Co spostrzegacie?—Ziemia jest otoczona grubą warstwą powietrza, a jednak promienie słoneczne grzeją, lecz skoro niebo zakryje się chmurami, czujemy chłód. Jakież stąd wnioski? A że nie wszystkie ciała pochłaniają ciepło. Jedne przepuszczają promienie ciepłe, są więc dla nich jakby przezroczyste i dlatego się nie ogrzewają, inne są jakby nieprzezroczyste, pochłaniają promienie i skutkiem tego się ogrzewają. Powietrze przepuszcza prawie całkowicie promienie ciepłe słońca, małą część tylko pochłania, ogrzewa się ono dopiero od ziemi. Dlaczegoż więc na wysokich górach i w lecie jest śnieg?

Przepuszczalność dla promieni ciepłych zależy jednak jeszcze od źródła promieniowania. Tak n. p. szkło przepuszcza w wielkiej ilości promienie słoneczne, a prawie całkiem nie przepuszcza promieni ciepłych innych ciał n. p. ogrzanego pieca. Gdyby tak nie było, nie możnaby ogrzać mieszkania w zimie. Ziemia nasza ma swoje własne ciepło, bo wewnątrz niej żar, nadto ogrzewa ją słońce i ona więc promieniuje; jej promienie jednak w części tylko przechodzą przez powietrze, a jeszcze mniej przez szkło, parę wodną, chmury. Wyłumaczcicie powstawanie rosy i szronu. Dlaczego rosy niema, gdy niebo zaciągną chmury? Jak urządza się inspekta? Dlaczego słuszne jest powiedzenie: Gwiazdy świecą, mróz na noc bierze? Czemu mróz spada, gdy niebo zakryje się chmurami?

Godzina ma się ku końcowi. Wracamy do gimnazjum. Po drodze zbieram najważniejsze punkty przerobionej lekcji lub daję wyjaśnienia na pytania uczniów z przerobionego materiału. Czasem zdarzy się jeszcze na coś zwrócić uwagę i wyłumaczyć na podstawie właśnie wziętych rzeczy. Np. droga wypada nam koło toru kolejowego. Zapytuję uczniów, dlaczego te oto wagony, którymi przewozi się mięso, lód, piwo (firma na wagonie) są na jasno pomalo-

wane? i t. d. Na lekcji następnej materiał powtórzymy i przytoczymy jeszcze więcej przykładów z życia i przyrody.

I oto już budynek szkolny. Chłopcy moi wchodzą zaróżowieni od lekkiego mrozu, zdrowi, — i wiedza ich większa, a naprawdę: Tego, czego się na lekcji tej nauczyli i do grobowej deski nie zapomną!

Stopień wyższy.

Zmiany wprowadzone tu nowym planem nie są tak wielkie, jak na stopniu niższym. Otrzymaliśmy tedy, — jak już na początku wspominałem, — tak potrzebne powiększenie godzin w kl. VII. o jedną przez cały rok i w kl. VIII. o jedną przez drugie półrocze przeznaczoną na powtarzanie całego materiału. W planie samym zmiana tylko ta, że w kl. VIII. magnetyzm i elektryczność wyprzedza obecnie wszystkie inne działy, nawet i naukę o falach. Lecz czy zmiana ta była potrzebna, czy konieczna? Ani jedno, ani drugie, a jest co najmniej niewygodna. Jesliby już bowiem opuścić wyjaśnienie sinusoidą prądów przemiennych i maszyn, na nich polegających, to cóż zrobić z drganiem i falami elektrycznymi? Co do mnie, to wolałbym o ruchu drgającym i falowym uczyć jeśli już nie w kl. VII. przy dynamice, gdzie więcej czasu, to przynajmniej na początku kl. VIII. Czego uczyć zaś wpraw, czy akustyki i optyki, czy elektryczności i magnetyzmu, może być kwestją sporną. Można by jeszcze co prawda przekreślić tytuł ostatniego działu: »Optyka« i zastąpić go przez: »Promieniowanie« i tam pomieścić i oscylacje i fale elektryczne, promienie katodowe i Röntgena. Byłoby to może dobre wyjście, gdyby nie to, że na tem ucierpiałoby jednolite traktowanie zjawisk elektrycznych.

Aby uniknąć nieudomówień, powiem, że oświadczyłbym się za następującym porządkiem nauki w kl. VIII.: Nauka o falach. Akustyka. Magnetyzm i elektryczność. Optyka. W tej ostatniej przypominałbym o promieniach siły elektrycznej, wskazując na podobieństwo fal świetlnych do fal elektrycznych i wyprowadzając stąd elektromagnetyczną teorię światła.

Chemia, ta tak ważna dzisiaj nauka, była dotąd po macosze mu traktowana w gimnazjum. Nowy plan jest dla niej względniejszy i podwyższając w tym celu liczbę godzin, naznacza czas dla chemii od połowy kwietnia do końca roku w kl. VII. Umieszczenie

to jest jednak dla niej niezbyt fortunne. W czasie tym przypada dużo świąt, zwłaszcza w Galicyi wschodniej, czasem egzamin dojrzałości zabierze parę godzin, o ile ten sam nauczyciel zajęty jest i w kl. VIII., nieraz może wypaść czy słabość nauczyciela, czy inne jakieś przeszkody i w materiale nastąpi opóźnienie, czego nadrobić nie będzie już czasu, nie mówiąc już o tem, że wszelkie spóźnienia w działach poprzednich z fizyki odbić się muszą na chemii. Dodawszy do tego jeszcze i większe zajęcia przy końcu roku, znużony już umysł uczniów i wyczerpane siły nauczyciela całoroczną pracą, a i to jeszcze, że w krótkim czasie nabyta wiedza (zwłaszcza z chemii) nie jest trwałą, dojdziemy do wniosku, że nauka ta nie wychodzi dobrze na tem pomieszczeniu, jakie jej naznacza plan ministerjalny. Czy nie lepiejby może było rozdzielić godziny od drugiego półrocza i przeznaczyć tygodniowo 2 na fizykę a 2 na chemię? Projekt ten poddaję pod rozważę i sąd PP. Kolegów. Wprawdzie przy dotychczasowym planie uczenia chemii (podręcznik Tomaszewskiego i podręczniki niemieckie) zaraz w pierwszych lekcjach potrzebne jest przy wyznaczaniu ciężaru atomowego wprowadzone przez Dulong'a i Petit'a pojęcie ciepła atomowego jako iloczynu z ciężaru atomowego i ciepła właściwego, zachodziłaby więc w tym wypadku, a może jeszcze i gdzieindziej, pewna kolizya z moim projektem; możnaby jednak obliczanie ciężaru atomowego bez żadnej szkody przesunąć na później, gdy więcej akcyj chemicznych uczniowie poznają i z nauki o ciepłe zaznajomią się z pojęciem ciepła właściwego. Dodam jeszcze nawiasem, że w wielu wypadkach nauka o ciepłe i chemia brane równocześnie uzupełniałyby się nawzajem.

Według obliczenia, o którym już wspomniałem, przypadnie na fizykę i chemię w kl. VII. przeciętnie 128 godzin, w kl. VIII. nie więcej jak 100. Czas ten rozdzieliłbym w następujący sposób:

Klasa VII.

Wstęp	3	godziny
Mechanika	48	godzin
Ciecze	10	»
Gazy	10	»
Ciepło	25	»
Chemia	32	»

128 godzin

Klasa VIII.

Nauka o falach	7 godzin
Akustyka	9 »
Magnetyzm	6 »
Elektryczność tarcia	14 »
Elektryczność dynamiczna	25 »
Optyka	25 »
Powtarzanie	14 »
	100 godzin

Cel nauki fizyki na stopniu wyższym określa plan ministerjalny w następujących słowach: »Zrozumienie najważniejszych zjawisk i praw z dziedziny fizyki, chemii, meteorologii i astronomii, jakoteż zdolność matematycznego formułowania zasadniczych praw«. I istotnie, — fizyka na stopniu tym, to już nie elementarne wiadomości z fizyki, tu trzeba stanąć na tej wyżynie, na jakiej dzisiaj nauka ta stoi, nie tylko poznawanie zjawisk przyrody, lecz i naukowe ich tłumaczenie, wyjaśnienie ich przyczynowego związku i wyrażenie ścisłości praw przyrody ścisłością matematycznych wzorów; — poznanie i zrozumienie tych zasad, które łączą ze sobą zjawiska fizyczne i przenikają na wskroś wszystkie działy fizyki i w tej formie, w jakiej dzisiaj uznane zostały za prawdziwe. Pamiętajmy o tem, że tylko mały procent uczniów naszych, ukończywszy gimnazjum, odda się dalszym studjom fizyki, że nieomal dla wszystkich cała wiedza tego przedmiotu ogranicza się tylko na gimnazjum, że społeczeństwo, chcąc mieć wykształconą intelligencję, musi żądać, aby młodzież nasza z gimnazjum wyniosła te zasady wiedzy, do jakich doszła dzisiejsza fizyka.

Mysłą przewodnią i łańcuchem wiążącym rozmaite działy fizyki to zasada zachowania energii: Energii stworzyć nie można, energii i zniszczyć nie można, może być tylko równowartościowa przemiana jednej jej formy w inną, — czyli suma całego zasobu energii wszechświata jest wielkością stałą.

Zasada ta to fundament dzisiejszego gmachu fizyki. A fundament to silny jak żaden, nic go nie zdoła wzruszyć. Można z gmachu tego wyjmować pojedyncze cegły, nieraz i ściany całe i zastępować je równocześnie lepszymi, w miejsce teoryj dawnych stawiać teoryje nowsze, i tak się dzieje i tak pewnie dzieć się jeszcze długo będzie, — fundament pozostać musi niewzruszony.

Przeżyliśmy niedawno chwilę, gdy niektórym zdawało się, że fundament ten chwieje się i gotów runąć. Był to czas, gdy zauważono, że niektóre ciała, jak uran, wydają energię promienistą bez dostrzegalnej zmiany, że n. p. 1 g. chlorku radu wydaje w godzinie 100 kaloryj gramowych ciepła bez widocznej straty ciężaru i temperatury ciągle wyższej od otoczenia. Dla zasady zachowania energii był to istotnie cios olbrzymi. Jak wiadomo, wyszła z niego zwycięsko, nieostabiona, lecz silniejsza, bo poparta jeszcze jednym więcej dowodem swej prawdziwości. Istotnie bowiem dostrzeżono zmiany w ciałach promieniotwórczych, energia promieniowania jest przemianą energii wewnątrz atomowej (energia potencjalna elektronów atomu). Dzisiaj zasada ta tak silna, że co się z nią nie zgadza, ani na chwilę nie może być uważane za prawdziwe, ona jest obecnie pewnikiem, na podstawie którego dowodzi się słuszności stawianych teoryj, a czasem zmusza właśnie do wygłaszania nowych hipotez, których prawdziwość dziwnie się później stwierdza.

To też w nauce szkolnej wciąż na nią zwracać trzeba uwagę i to przy każdym działale, a tam, gdzie potrzeba, poprzeć ją i rachunkiem. Mechanika daje sposobność zapoznania się z energią i wprowadza zaraz pojęcie energii kinetycznej i potencjalnej i wzajemnej ich przemiany; tu zaraz nastąpić może wygłoszenie zasady Mayera i Joule'a zachowania energii, dalsza część mechaniki dostarczy wiele przykładów na jej głębsze uzasadnienie. Cała termodynamika ileż da materiału do rachunkowego stwierdzenia tej zasady, lub gdy jeszcze uwzględni się i akcye chemiczne, że tylko wspomnę o pomiarach Mayera, Joule'a i Hirna mechanicznego równoważnika ciepła. Zdaje się, że nie potrzebuję wspominać, że zasada ta dominującą musi odegrać rolę i przy wykładach optyki, a zwłaszcza elektryczności. Tej ostatniej po prostu inaczej uczyć nie można.

Jest jeszcze inna teorya, przenikająca wszystkie działy fizyki, a nazwa jej: teorya elektronów.

Zapoczątkowana przez Lorentz'a nieprzyjęta na razie, lecz poparta znowu odkryciem promieni Roentgena i Becquerela odżyła na nowo,—i widzieliśmy, jak w oczach naszych burzyła nie tylko wyobrażenia nasze o elektryczności, lecz nawet uświęcone latami pojęcia o atomie, pierwiastku, materji, masie i t. d., dając natomiast w zamian inny pogląd na zjawiska elektryczne i optyczne i na inne zasadnicze pojęcia z reszty działów. Jakkolwiek nie jestem zwolennikiem pochopnego wprowadzania nowych nieustalonych teoryj do nauki szkolnej, to jednak nie tyczy się to teoryi elektronów, bo teorya ta dziś nie ma przeciwników. Ze względów dydaktycznych jestem zdania, że wprowadzić ją trzeba nie wcześniej jednak jak przy wykładzie o promieniach katodowych, traktując poprzednio naukę elek-

tryczności na podstawie poglądów Faraday'a-Maxwella. Wyłożywszy główne zasady tej teorii, można teraz wyjaśnić zjawisko promieni katodowych i rzucić pogląd z punktu widzenia elektroniki na poznane już zjawiska elektryczne a i dawniejsze pojęcia i odtąd już nią się posługiwać i przy elektryczności i optyce równolegle z zasadą zachowania energii.

Wiadomo powszechnie, jak wielką rolę w badaniach fizycznych odgrywa matematyka, — jej ścisłość odpowiada ścisłości praw przyrody, dlatego tak korzystne i łatwe ujęcie ich w karby wzorów matematycznych. Trzeba z tego korzystać i w nauce szkolnej, byle niezbyt często, ale tam, gdzie tego konieczna potrzeba. Gdyby więc trudność wyprowadzenia wzoru i czas na to potrzebny nie stały w należyłym stosunku do właściwej rzeczy z fizyki, to raczej zaniechać wyprowadzenia tego wzoru choćby i bardzo ciekawego, a kwestyę daną przerobić więcej elementarnie.

Tam jednak, gdzie matematyka jaśniej i dobitniej słowa mego wykładu wyłoży, nie zawaham się przed wprowadzeniem i rachunku różniczkowego n. p. indukcya i t. p., tem bardziej, że według planu ministerjalnego dla matematyki uczniowie z pierwszymi elementami rachunku już obznajomieni.

Niejedną znowu sprawę wyraźniej unaoczni i trwalej zatrzyma w pamięci, graficzne przedstawienie n. p. krzywa rozszerzalności wody pod wpływem ciepła, diagramy zachowania się par i gazów, nauka o falach i t. d. Wydatniej niż dotąd można z tego środka korzystać tem bardziej, że nie sprawi to uczniom trudności, bo do kreślenia przebiegu funkcyj od V. a nawet od IV. kl. są już obecnie wdrożeni.

Wielce kształcącym przy nauce fizyki i przyczyniającym się do jej ożywienia i jeszcze większego zainteresowania jest zwracanie uwagi na historyczny rozwój tej nauki. Może najbardziej zgodnem z dydaktyką byłoby nauczanie w tym toku, jak ludzkość dochodziła do wykrycia poszczególnych praw. Sposób ten zabierałby jednak za dużo czasu. Trzeba więc stanąć na tej wyżynie, na jakiej fizyka znajduje się dzisiaj, lecz wskazywać przy poszczególnych prawach przyrody, jak i kto je odkrył i jakie poglądy je poprzedziły; można

także na końcu wziętego działu zebrać historyczny rozwój tłumaczenia poznanych zjawisk. Byłoby także wskazaniem na zakończenie w kl. VIII. podać jeszcze raz choćby w jednej lub dwóch godzinach króciutką historię fizyki.

Lekcja fizyki na stopniu wyższym dzieli się również na dwie części. Pierwszą nierównie krótszą, trwającą mniej więcej 10 — 15 minut zajmują pytania oryentacyjne. Mają one na celu nie tylko zbadanie, czy uczniowie rzecz na lekcjach poprzednich przerobioną zrozumieli i przyswoili sobie, lecz także zmuszanie ich do systematycznej pracy. Postępują niektórzy w ten sposób, że przez szereg godzin wykładają naprzód, zapowiada się potem na ten a ten dzień partycję i wówczas z całości się egzaminuje. Ma to jednak tę niedobłą stronę, że uczniowie nie uczą się z lekcji na lekcję, wiele rzeczy z wykładu zapominają, skutkiem czego uczenie się później dla zdawania partycji przedstawia zwłaszcza dla słabszych wielkie trudności, przyczem i taka nagle nabyta wiedza ma trwałość dość wątpliwą. Pomimo jednak pytań oryentacyjnych trzeba urządzić egzaminowanie również z partycji po ukończeniu jakiegoś działu, albo pewnej części, mającej cechy całości; — przez to utrwalili się rzecz bardziej jeszcze w pamięci uczniów i rzuci się pogląd na szereg pokrewnych sobie zjawisk.

Druga część godziny ma być poświęcona przerabianiu lekcji nowej. Jaką metodę tu stosować, czy wykład, czy metodę heurystyczną? Odpowiem krótko: i jedno i drugie. Metoda heurystyczna może bardziej rozwijać umysł uczniów, lecz zajmowałaby za dużo czasu, a nieraz byłaby niewykonalną. Najlepiej tedy stosować o ile możliwości pięknej formy wykład, lecz często w czasie tegoż wzywać uczniów do wywnioskowania jakiegoś prawa na podstawie czy wykonanego doświadczenia, czy odgadniętych poprzednio przyczyn danego zjawiska, czy wkońcu na podstawie analizy matematycznej.

Podobnie jak na stopniu niższym tak i tu należy ile możności poprzeć wykład doświadczeniami. Winni je zaś wykonywać sami uczniowie, a to przy pytaniach oryentacyjnych samodzielnie, przy wykładzie zaś rzeczy przy pomocy wskazówek i pod kierownictwem nauczyciela. Ogromnie to bowiem utrwała w ich pamięci przyczyny, przebieg zjawiska i prawo stąd wysnute.

Tam zaś, gdzie z powodu braku przyrządu nie można zrobić doświadczenia, a rzecz jest interesująca i ważna, można na tym

stopniu nauki niekiedy zadowolili się wy tłumaczeniem danej kwestyi na obrazie lub rysunkiem na tablicy n p. przyrząd Olszewskiego do skraplania gazów i t. d.

Doniosłe znaczenie dydaktyczne pracowni fizycznej dla uczniów jest już sprawą osądzoną. Uznaje to i plan ministerjalny, gdy mówi: »Gdzie tylko warunki na to pozwalają, winno się urządzać ćwiczenia fizykalne według swobodnego wyboru. Są one nie tylko znakomitym środkiem spotęgowania zajęcia się uczniów przedmiotem, lecz otwierają nadto doskonałą sposobność zaprawiania ich do cierpliwiej, starannej i godziwej pracy. Ścisła obserwacja ułatwi im zrozumienie przyczynowych związków i spotęguje ich radość z powodu zdobycia własnych doświadczeń«. Słuszność tego uznaje już od kilku lat nauczycielstwo nasze i nie brak po niektórych zakładach usiłowań w tym kierunku. Twierdzą, że niema w kraju naszym nauczyciela fizyki, któryby nie widział doniosłej korzyści w zaprowadzeniu pracowni fizycznej i nie pragnął założenia jej w zakładzie, w którym pracuje; — że jednak sprawa ta pozostała dotąd przeważnie tylko życzeniem, a nie przyjęta w całym kraju realnych kształtów, to przyczyna ta, że napotyka nie do pokonania trudności, z których najważniejsze są: 1) brak odpowiednich ubikacyj z powodu ogólnie u nas panującej szczupłości budynków szkolnych, 2) brak po gabinetach stosownej kolekcji przyrządów i 3) nierozwiązana dotąd sprawa wynagradzania za prowadzenie takiej pracowni.

Jeżeli gdzie stosunki miejscowe pozwalają na usunięcie dwóch pierwszych przeszkód, to powstaje zawiązek pracowni fizycznej. Usunięcie i przeszkody ostatniej należy oczekiwać od Władz. Czy kierownictwo pracownią będzie remunerowane jak przedmioty nadobowiązkowe, czy wliczane do obowiązkowej liczby godzin nauczyciela, to kwestya ta wydaje mi się być obojętną.

Przemilcza o tem jeszcze plan ministerjalny, a wątpić chyba należy, żeby Ministerjum miało na myśli prowadzenie pracowni fizycznej w czasie owych godzin wyznaczonych dla nauki fizyki. Tam na to czasu niema, chyba w bardzo a bardzo szczupłym zakresie, muszą więc być osobne, zapewne popołudniowe godziny przeznaczone na pracownię, jeżeli ma ona istotnie spełnić swe zadanie.

Jeżeliby gdzie udało się jeszcze oprócz tego urządzić nadobowiązkowo i warsztat dla naprawy i wyrobu przyrządów fizykalnych, to miałyby to wysoką korzyść dydaktyczną i pedagogiczną. Sprawa ta na dalszym na razie planie, choć i to już w niektórych zakładach wprowadzono.

Mała ilość godzin w nauce gimnazjalnej nie pozwala objąć całego ogromu dzisiejszej wiedzy, jaką rozporządza fizyka. Z konieczności trzeba się ograniczyć do podania tylko okrucichów i najistotniejszych zasad, a pominąć milczeniem często bardzo ciekawe rezultaty dotychczasowych badań. A tak nieraz bierze ochota wyjść poza te ramy, odsłonić firanki od dalszych okien i pokazać uczniom więcej świata. Częściowo mogą temu zaradzić prelekcje uczniów. W niektórych zakładach istnieją kółka matematyczno-przyrodnicze, w których od czasu do czasu odbywają się odczyty uczniów i z dziedziny fizyki. Ma to zapewne wielką korzyść, ale większą miałyby odczyty wygłoszone na godzinie w klasie.

Urządząm to w ten sposób, że jednemu z uczniów zadaję do opracowania jakiś temat, graniczący tuż z gimnazjalną nauką fizyki, o którym w nauce szkolnej albo się nie wspomniało, albo zbyt pobieżnie, a jest i interesujący i ciekawy. Opracowanie to przeglądam, ewentualnie poprawiam i każę odczytać w klasie, poczem następuje dyskusja.

Przekonałem się, że rzecz ta jest bardzo korzystna dla pogłębienia i rozszerzenia horyzontu wiedzy i myślenia uczniów i dla wdrożenia, — że tak powiem, — do pracy autorskiej prelegentów. W kl. VII. można na to poświęcić parę godzin i kilka w kl. VIII.

Cała trudność polega na tem, że niema osobno opracowanych takich tematów w naszej literaturze, że trzeba dawać obszerniejsze dzieła i zaznaczać nieraz w kilku książkach miejsca, na podstawie których rzecz dana ma być opracowana; — często jest to zbyt trudne dla ucznia i zabiera mu dużo czasu. Zaradzićby temu można w ten sposób, że mogłoby się znaleźć kilkunastu nauczycieli, którzyby w tym celu napisali rozprawki przystępne dla uczniów, umieszczając je n. p. w sprawozdaniach rocznych. Do grona tych Kolegów pierwszy z ochotą bym przystąpił.

Jeszcze to i owo ciśnie się pod pióro, lecz już koniec, — niema miejsca. Zresztą rozprawka ta to nie dydaktyka fizyki, to tylko luźne uwagi czy studjum dydaktyczne napisane na podstawie kilkuletniej praktyki szkolnej. Dłużej uczący nie znajdą w niej może dużo pomysłów nowych, — chyba tu i ówdzie, — dla rozpoczynających zawód nauczycielski może być korzystna, może ich czasem uchronić od niefortunnych prób dydaktycznych i być niekiedy drogowskazem postępowania przy nauce fizyki, zwłaszcza gdy uzupełni się ją znanymi wskazówkami dydaktycznymi wydanymi przed kilkunastu laty przez Radę Szkolną krajową.

Brody, w maju 1911.

Franciszek Niewolak.

Część urzędowa.

ZMIANY OSOBISTE.

C. k. Rada szkolna krajowa rozp. z dnia 22 czerwca 1910 l. 24.532 nadała c. k. profesorowi tutejszego zakładu Morawieckiemu Stefanowi równorzędną posadę w c. k. gimnazjum w Myślenicach a c. k. profesorowi Körberowi Ludwikowi rozp. z dnia 20 stycznia 1911 l. 101 posadę w filii VII gimnazjum we Lwowie.

C. k. Rada szkolna krajowa zamianowała rzeczywistymi nauczycielami w tutejszym zakładzie: Niewolaka Franciszka, zastępcę nauczyciela w c. k. II gimnazjum w Rzeszowie (rozp. z d. $14/6$ 911 l. 25.228), Piwkę Stanisława, zast. naucz. w c. k. gimn. w Trembowli (rozp. z d. $16/7$ 910 l. 30.774), Dąbrowskiego Romualda, zast. naucz. w c. k. gimn. II w Tarnopolu (rozp. $16/7$ 910 l. 38.138), Rostyńskiego Piotra, zast. naucz. z ruskim jęz. wykładowym w Stanisławowie (rozp. z d. $2/2$ 911 l. 1478). Nadała rzeczywistemu nauczycielowi w c. k. szkole realnej w Krośnie Tyczyńskiemu Andrzejowi równorzędną posadę w tutejszym zakładzie (rozp. z dnia $22/6$ 910 l. 25.227), przydzieliło do służby w tutejszym zakładzie c. k. profesora c. k. gimn. z językiem wykładowym ruskim w Kołomyi Hnatyszaka Leona (rozp. z d. $17/3$ 911 l. 4115).

C. k. Rada szkolna krajowa przeniosła zastępców nauczycieli: Greissa Piotra do c. k. gimn. w Złoczowie (rozp. z d. $7/2$ 911 l. 2151), Lewickiego Stanisława do filii c. k. IV gimn. we Lwowie (rozp. z d. $13/2$ 911 l. 2769), Kowalskiego Stanisława z c. k. gimn. w Buczaczu do tutejszego zakładu (rozp. z d. $22/7$ 910 l. 42.450), Goldhammera Jana z c. k. gimnazjum w Złoczowie (rozp. z d. $30/8$ 910 l. 51.672), Malskiego Adama z c. k. gimnazjum w Jaśle (rozp. z d. $30/8$ 910 l. 57.670).

C. k. Rada szkolna krajowa zamianowała zastępcami nauczycieli: Dra Zollera Israela (rozp. z d. $10/3$ 911 l. 3208), Ks. Biżeńkiego Szymona (rozp. z d. $22/2$ 911 l. 3225.)

C. k. Rada szkolna krajowa udzieliła urlopu na przeciąg jednego półrocza z powodu choroby: zast. naucz. Budkowskiemu Janowi (rozp. z d. $27/8$ 910 l. 50.026), Greissowi Piotrowi (rozp. z d.

³⁰/₈ 910 l. 50.002), Lewickiemu Stanisławowi (rozp. z d. ¹⁴/₉ 910 l. 52.929), c. k. prof. ks. Hlibowickiemu Sofronowi (rozp. z d. ²⁰/₂ 911 l. 1627), Körberowi Ludwikowi (rozp. z d. ⁴/₁₁ 910 l. 65.291), Dr. Frostowi Oserowi (rozp. z d. ¹⁶/₂ 911 l. 1915), Kwiatkowskiemu Ludwikowi (rozp. z d. ³/₂ 911 l. 1754).

Celem przygotowania się do egzaminu nauczycielskiego otrzymali urlop półroczny zastępcy nauczycieli: Sołtysik Władysław (rozp. z d. ⁸/₆ 910 l. 30.531), Kowalski Stanisław (rozp. z d. ²⁴/₁₂ 910 l. 78.101), Lubertowicz Zygmunt (rozp. z d. ²⁴/₁₂ 910 l. 78.101).

I.

GRONO NAUCZYCIELSKIE.

1. **Schirmer Edward**, c. k. dyrektor, członek Rady szkolnej okręgowej, członek rady miejskiej w Brodach.

2. **Bernhaut Mendel**, egzam. zastępca nauczyciela, uczył języka łacińskiego w VIa, greckiego w IVa, Va, niemieckiego w IIIb 19 godzin tygodniowo. Gospodarz VIa.

3. **Budkowski Jan**, zast. naucz., bawił w I półroczu na urlopie. W II półroczu uczył jęz. łacińskiego w Ia, polskiego w IIa, IIIc, IVab, 19 godzin tygodniowo. Gospodarz Ia.

4. **Dąbrowski Romuald**, rzeczywisty nauczyciel, uczył języka łacińskiego w VIIab, greckiego w IVc, VIIa, 18 godzin tygodniowo. Gospodarz VIIa.

5. **Dobrzański Maryan**, c. k. profesor, uczył w I półroczu matematyki w VIab, VIIab, VIIIab, fizyki w VIIIab, ponadto od 1 listopada fizyki w VIIab. W drugim półroczu matematyki w VIab, VIIab, VIIIab, fizyki w VIIIab, 24 godzin tygodniowo. Gospodarz VIIIb.

6. **Fogl Henryk**, egzam. zast. naucz., uczył w I półroczu historii naturalnej w Iabc, IIabc, VIab, matematyki w Iac, 22 godzin, ponadto od 1 listopada historii naturalnej w Vab. W II półroczu uczył historii naturalnej w Ic, IIa, IVabc, Vab, VIab, matematyki w Ic, 26 godzin tygodniowo. Gospodarz Ic.

7. **Dr. Frost Oser Ozyasz**, rzeczywisty nauczyciel religii mojż. uczył w kl. I—VIII, 16 godzin tygodniowo. W II półroczu bawił na urlopie.

8. **Gładyszowski Józef**, zastępca nauczyciela, uczył języka łacińskiego w VIb, VIIa, greckiego w IVb, VIa, 20 godzin tygodniowo. Gospodarz VIIa.

9. **Goldhammer Jan**, zastępca nauczyciela, uczył języka łacińskiego w Ib, IIab, polskiego w Ib, 21 godzin tygodniowo. Gospodarz IIa.

10. **Greiss Piotr**, zastępca nauczyciela, bawił w I półroczu na urlopie. W II półroczu przeniesiony do Złoczowa.

11. **Ks. Hlibowicki Sofron**, c. k. prof. uczył religii gr. kat. w I—VII, 16 godzin tygodniowo. W II półroczu bawił na urlopie.

12. **Hraca Aleksander**, zastępca nauczyciela, uczył języka łacińskiego w IIIc, IVac, 18 godzin tygodniowo. Gospodarz IVa.

13. **Jachimowski Stanisław**, zastępca nauczyciela, uczył języka polskiego w IIbc, historii i geografii w Ic, IIbc, 20 godzin tygodniowo. Gospodarz IIb.

14. **Janotka Deodat**, zastępca nauczyciela, uczył w I półroczu matematyki w Ib, IIabc, IIIab, IVa, fizyki w IVa. W II półroczu matematyki w Ia, IIabc, IIIab, IVa, fizyki w IIIab, 25 godz. tygod.

15. **Kochman Maksymilian**, c. k. profesor, uczył historii i geografii w IVa, VIb, VIIab, VIIIab, 20 godzin tygodniowo. Gospodarz VIb.

16. **Kopytko Szymon**, c. k. profesor, uczył języka polskiego w IIIa, Va, VIIa, VIIIab, greckiego w IIIa, 20 godzin tygodniowo. Gospodarz IIIa.

17. **Kowal Michał**, zastępca nauczyciela, uczył w I półroczu kaligrafii w Iabc, rysunków odręcznych w Iab, IIc, IIIabc, V, VII, 19 godzin tygod. W II. półroczu rysunków Iabc, IIabc, IIIabc, IVabc, V, VI, VII, VIII, 30 godzin tygodniowo.

18. **Kowalski Stanisław**, zastępca nauczyciela, uczył w I półroczu języka polskiego w Ia, IIIb, IVc, łacińskiego w IIIa, IVb, 21 dzin tygodniowo. Gospodarz IVb. W II półroczu bawił na urlopie.

19. **Körber Ludwik**, c. k. profesor, uczył do $\frac{1}{11}$ 910 historii naturalnej w Vab, fizyki w IVbc, VIIab, 20 godzin tygodniowo. Od $\frac{1}{11}$ 910 do końca I półrocza bawił na urlopie. W II półroczu otrzymał posadę nauczycielską w VII gimnazjum we Lwowie.

20. **Krajnik Józef**, zastępca nauczyciela, uczył języka łacińskiego w Vb, greckiego w VIIb, VIIIab, 20 godzin tygodniowo. Gospodarz VIIb.

21. **Kustynowicz Julian**, c. k. profesor, uczył języka niemieckiego w IIIac, historii i geografii w Vab, 16 godz. tygodniowo.

22. **Landau Maksymilian**, egzam. zast. nauczyciela, uczył w I półroczu języka niemieckiego w VIab, VIIab, VIIIab, 18 godzin tygodniowo. W II półroczu języka niemieckiego w Ia, VIab, VIIab, VIIIab, 23 godzin tygodniowo.

23. **Lewicki Stanisław**, egzam. zast. nauczyciela bawił w I półroczu na urlopie. W II półroczu przeniesiony do filii IV gimnazjum we Lwowie.

24. **Lubutowicz Zygmunt**, zastępca nauczyciela, uczył w I. półroczu języka łacińskiego w Ia, polskiego w IIa, IIIc, IVab, 19 godzin tygodniowo. Gospodarz Ia. W II półroczu bawił na urlopie.

25. **Kwiatkowski Ludwik**, c. k. profesor, uczył w I półro-

czu rysunków w Ic, IIab, IVabc, VI, VIII, 16 godzin tygodniowo. W II półroczu bawił na urlopie.

26. **Malski Adam**, egzam. zast. naucz. uczył historii i geografii w Iab, IIa, IIIa, języka niemieckiego w Ib, ponadto w II półroczu kaligrafii w Iabc, 24 godzin tygodniowo. Gospodarz Ib.

27. **Ks. Matzura Ferdynand**, dr. teol., rzeczywisty nauczyciel rel. rzym. katol., uczył w kl. I—VIII, 16 godzin tygodniowo.

28. **Melanko Filemon**, rzeczywisty nauczyciel, uczył języka łacińskiego w VIIIb, greckiego w IIIc, Vb, VIb, 20 godzin tygodniowo. Gospodarz Vb.

29. **Nadel Abraham**, c. k. profesor, uczył języka łacińskiego w IIc, greckiego w IIIb, propedeutyki w VIIab, VIIIab, 19 godzin tygodniowo. Gospodarz IIc.

30. **Niewolak Franciszek**, rzeczywisty nauczyciel, uczył w I półroczu matematyki w IIIc, IVbc, Vab, fizyki w IIIabc, ponadto od $\frac{1}{11}$ fizyki w IVbc, 27 godz. tygod. W II półroczu matematyki w Ia, IIIc, IVbc, Vab, fizyki w IIIc, VIIab, 28 godzin tygodniowo. Gospodarz IIIc.

31. **Piasecki Józef**, rzeczywisty nauczyciel, bawił na urlopie.

32. **Piwko Stanisław**, rzeczywisty nauczyciel, uczył historii i geografii w IIIbc, IVbc, VIa, 20 godzin tygod. Gospodarz IVc.

33. **Reis Zygmunt**, rzeczywisty nauczyciel, uczył języka łacińskiego w Ic, polskiego w Ic, niemieckiego w IVa, Vab, 19 godzin tygodniowo.

34. **Sołtyś Władysław**, zastępca nauczyciela, bawił w I półroczu na urlopie. W II półroczu uczył języka łacińskiego w IIIa, IVb, polskiego w Ia, IIIb, IVc, 21 godzin tygod. Gospodarz IVb.

35. **Sozański Jan**, c. k. profesor, umarł 1-go marca 1911.

36. **Tyczyński Andrzej**, rzeczyw. nauczyciel, uczył języka łacińskiego w IIIb, polskiego w Vb, VIab, VIIb, 18 godzin tygodn. Gospodarz IIIb. Zawiaadowca biblioteki nauczycielskiej.

37. **Waydowicz Stanisław**, zastępca nauczyciela, uczył w I półroczu języka niemieckiego w Ia, IIabc, 17 godzin tygodniowo. W II półroczu jęz. niemieckiego w IIabc, historii naturalnej w Iab, IIbc, 20 godzin tygodniowo.

38. **Wrana Alojzy**, zastępca nauczyciela, uczył języka łacińskiego w Va, niemieckiego w Ic, IVbc, 19 godzin tygodniowo. Gospodarz Va.

39. **Ks. Biżeńki Szymon**, zastępca nauczyciela, uczył w II półroczu religii gr. kat. w kl. I—VIII, 16 godzin tygodniowo.

40. **Hnatyszak Leon**, c. k. profesor, uczył w II półroczu języka ruskiego w kl. I—VIII i na kursie w kl. IV, 18 godzin tygodniowo.

41. **Dr. Zoller Israel**, zastępca nauczyciela, uczył religii mojż. w kl. I—VIII, 16 godzin tygodniowo.

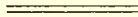
42. **Rostynski Piotr**, rzeczywisty nauczyciel, przydzielony do służby w c. k. gimnazjum z jęz. wykład. ruskim w Stanisławowie.

43. **Skarbowski Kazimierz**, nauczyciel pomocniczy, uczył gimnastyki.

43. **Bauer Franciszek**, naucz. pomocniczy, uczył śpiewu.

Przedmioty nadobowiązkowe.

1. Historia kraju rodzinnego: **Kochman Maksymilian**, IVa, VIb, VIIab, VIIIab, **Malski Adam**, IIIa, **Piwko Stanisław**, IIIbc, IVbc, VIa.
2. Język francuski: **Kopytko Szymon**, w III oddziałach, 6 godzin.
3. Geometria wykreślna: **Kwiatkowski Ludwik**, w I półroczu, **Dobrzański Maryan**, w II półroczu, 4 godziny.
4. Gimnastyka: **Skarbowski Kazimierz**, 12 godzin.
5. Śpiew: **Bauer Franciszek**, 4 godziny.

II.

Plan nauki.

A) Przedmioty obowiązkowe.

Ponieważ nauka odbywała się zupełnie według planów i instrukcyi c. k. Ministerstwa W. i O. i c. k. Rady szkolnej krajowej z dnia 2 sierpnia 1909. L. 44.252 tak z językiem wykładowym polskim jak i niemieckim, przeto zamieszcza się tylko wykaz lektury łacińskiej, greckiej, polskiej, ruskiej i niemieckiej.

a) *Lektura łacińska.*

III kl. Corn. Nepos:

V kl. C. J. Caes: Comm. de bello Gallico I (1—29) V. VII.

V kl. Titi Livii ab urbe condita Lib. II, XXI, Wybór. Ovidii: Metam. i Fasti (wybór).

VI kl. Sallustii Crispi: Bellum Jugurthinum. Vergil. Aen. I, II wybór. Ecloga I. Cicero: In Catilinam I.

VII k. Cicero: Pro Roscio Amerino, Pro rege Deiotaro, De officiis (wybór) Vergil. Aen. IV, VII.

VIII kl. Taciti: Annales (wybór), Horatii: Carmina (wybór).

b) *Lektura grecka.*

V kl. Xenophont. Anabasis według chrestomatyi Schenkla I II, III, IV. Z Cyropedyi: Die erste Jagd. Hom. Iliad. I, III.

VI kl. Homera Iliada V, VI. XVI. XXI, XXII, XXIV. Herodot. IX. Plutarch: Pericles.

VII kl. Demosth. Philipp III. Plato: Lesebuch aus Plato, Homer: Odyss. I (1—83) V, VI, IX, XXI, XXII.

VIII kl. Sophokles: Elektra, Plato: Apologia, Lesebuch aus Plato, Homer, Odyss. XVI.

c) Lektura polska.

- V kl. Obok ustępów zawartych w Wypisach przeczytano częścią w domu, częścią w szkole: Mickiewicza »Pan Tadeusz«, Fredry »Zemsta«, Szekspira »Macbeth«, Słowackiego »Jan Bielecki«.
- VI kl. Wypisy, Treny, Odprawa posłów greckich, Powrót posła, Pamiętniki Paska, Trylogia.
- VII kl. Wypisy, Ballady i romanse, Konrad Wallenrod, Dziady II, IV, III, Marya, Śluby panieńskie, Korçyan, Anelli, Balladyna, Beniowski.
- VIII kl. Wypisy. Nieboska, Irydion, Przedświt, Warszawianka.

d) Lektura niemiecka.

- V kl. Herman und Dorothea, Shakespeare: Julius Caesar, Lilien-cron: Kriegsnovellen.
- VI kl. Lesebuch, Mina v. Barnhelm, Erbförster, Nathan der Weise.
- VII kl. Lesebuch, Laokoon, Don Carlos, Storm: Novellen.
- VIII kl. Lesebuch, Iphigenie auf Tauris, Wallenstein Trilogie, Katzensteg.

e) Lektura ruska.

- Klasa V Kvitka: Maruся. Perекотиноле; Марко Вовчок: Козачка; І. Франко: В потї чола.
- Klasa VI М. Павлик; Я. Габатович: Україньска Новеля; Стефаник, Семанюк, Мартович.
- Klasa VII. І. Франко: Вибір поезий; Карпенко-Карий: Суета; Шевченко: Думки, Нефїти.
- Klasa VIII. І. Франко; Мойсей; Карпенко-Карий: Понад Дніпром.

B) Przedmioty nadobowiązkowe.

1. Historya kraju rodzinnego: Nauki tego przedmiotu udzielano w kl. III i IV według podręcznika Rawera, w kl. VI (II półrocze), VII, VIII (I półrocze) według podręcznika Lewickiego Anatola.

2. Język francuski: 6 godzin w 3 oddziałach. I. Nauka słów regularnych czterech konjugacyj, ćwiczenia w wymowie i czytaniu, przekłady.

II. Powtórzenie słów regularnych, słowa nieregularne, ćwiczenia stylistyczne.

III. Nauka składni: Lektura z Voltaire'a Histoire de Charles XII. Molière'a L' Avare.

3. Geometrya wykreślina: Kurs I (2 godz. tyg.) Punkt, prosta płaszczyna na jednej stronie projektującej, Projekcya punktów, prostych. Dwie proste. Płaszczyna. Położenie płaszczyny względem

dwóch rzutni, prostej w płaszczyźnie. Równoległe i prostopadła śladów. Wykreślanie płaszczyzn z danych.

Kurs II (2 godz. tygod.) Dwie płaszczyzny. Prosta i płaszczyzna. Cienie, (kątown, prostych). Obrót punktów, prostych, wieloboków na dwóch rzutniach (wielkość rzeczywista).

4. Gimnastyka: Nauki udzielano w 12 oddziałach w 12 godzinach, Ćwiczenia wolne, rąk, tułowia i nóg w postawie. Zwieszenia i podpory na drążku, poręczach i kółkach. Ćwiczenia na drabinach, żerdziach, koniu. Ćwiczenia wolne w połowie laskami i ciężkami. Ćwiczenia na przyrządach stopnia 2, 3, 4. Gry i zabawy.

5. Śpiew: Nauki śpiewu udzielano w 4 godzinach tygodniowo. Tony, nuty, klucze z odpowiednimi ćwiczenia. Tworzenie skal, tonacje molowe i durowe, transpozycje. Jedne i kilku głosowe pieśni. W chórze męskim i mieszany śpiewano pieśni kościelne i cerkiewne (polskie, ruskie, łacińskie). Chór ruski śpiewał w niedziele i święta w cerkwi, chór polski w kościele.

III.

Tematy pisemne z języków żyjących.

W języku polskim.

KLASA Va.

1. Śmierć Stolnika według opowiadania Gerwazego (szkol.)
2. Obraz przyrody zamierającej w jesieni (dom.)
3. Świat pozagrobowy w »Boskiej Komedyi« Dantego (szk.)
4. Piękność przyrody ojczystej (na podst. pierwszych 4 ksiąg P. Tadeusza (dom.)
5. Lasy i puszcze litewskie w Panu Tadeuszu (szk.)
6. Poświęcenie się za ojczyznę Grażyny (dom.)
7. Tęsknota za ojczyzną w Latarniku (szk.)
8. Podróż Mohorta do Malinek (szk.)
9. Morze nie dzieli lecz zbliża narody (dom.)
10. Wina i pokuta Jacka Soplicy (szk.)
11. Zwiastuny wiosny (dom.)
12. Opis burzy w P. Tadeuszu (szk.)
13. Charakterystyka Lady Macbeth (dom.)
14. Co mi się wydaje najzabawniejszem w komedyi Fredry »Zemsta« (szk.)

KLASA Vb.

1. Jak spędziłem najprzyjemniejszy dzień moich wakacji.
2. Inwokacya u Homera a Mickiewicza.
3. Różne rodzaje dzisiejszego oświecenia.
4. Śmierć Stolnika w opowiadaniu Gerwazego.
5. Ruch i życie na dworcu kolejowym.
6. Tułaczę losy Latarnika.
7. Czynniki łączące Greków w jedną całość narodową.
8. Charakterystyka drobnej szlachty (na podstawie lektury Pana Tadeusza).
9. Zima a starość.
10. O ile w Wiesławie przebija myśl dwuwiersza:
»Niebieska opieka
Tajnie nagradza uczynki człowieka«.
11. Przygoda ucznia (Ustęp z pamiętnika ucznia).
12. Pokuta ks. Robaka.
13. Znaczenie węgla w przemyśle.
14. Wykazać charakterystyczne cechy komedyi na Zemście.

KLASA VIa.

1. Co zyskała Polska przyjąwszy chrześcijaństwo z zachodu?
2. Przyczyny rozkwitu literatury polskiej w wieku złotym.
3. Jaką

rolę odgrywają bogowie u Homera? 4. Jakie błędy wytykają pisarze polityczni XIX wieku Polakom? 5. Obraz skąpcza. 6. Postać Kmicica w »Potopie« Sienkiewicza. 7. Znaczenie Kochanowskiego w historii literatury polskiej. 8. W jaki sposób pociesza matka syna po stracie dziecka w 19 Trenie. 9. Dlaczego winniśmy miłować ojczyznę (Na podstawie kazań sejmowych Skargi). 10. Podać treść sielanki Szymonowicza »Kosiarze« i wykazać na niej cechy sielanki wogóle. 11. Nikt przed śmiercią nie jest szczęśliwym (Na podstawie lektury greckiej). 12. Krasicki jako bajkopisarz. 13. Krasicki a Trembecki. 14. Podać bieg myśli w odzie Naruszewicza: »Głos umarłych«.

KLASA VIb.

1. Myśli na widok odlatujących ptaków. 2. Znaczenie Mikołaja Reya w literaturze polskiej. 3. Woda w usługach człowieka. 4. Pochwała wsi (na podstawie XII pieśni Sobótki Kochanowskiego). 5. Opis burzy. 6. Charakterystyka ks. Kordeckiego jako obrońcy Częstochowy (na podstawie lektury dom. »Potop« Sienkiewicza). 7. Aluzje polityczne w »Odprawie posłów greckich«. 8. Dola ludu w świetle poezji Kłonowicza. 9. Jakie wady wytyka Skarga Polakom (na podstawie kazań sejm.) 10. Podać osnowę sielanki Szymonowicza »Żeńcy« i wykazać na niej cechy sielanki wogóle. 11. Geneza mowy Cyncerona przeciw Katylinie. 12. Krasicki jako satyryk. 13. Uzasadnić przysłowie: Złe przykłady psują dobre obyczaje. 14. »Żale Sarmaty« Fr. Karpińskiego, a »Głos umarłych« Naruszewicza (zestawienie).

KLASA VIIa.

1. Powstanie i znaczenie Towarzystwa Przyjaciół Nauk (szk.) 2. Charakterystyka postaci w »Powrocie Posła« Niemcewicz (dom.) 3. Pierwiastek patryotyczny i wieszcz w poezji czasów porozbiorowych (szk.) 4. Żywioł ludowy w »Balladach« Mickiewicza (dom.) 5. Charakterystyka Konrada Wallenroda (szk.) 6. Rozwój myśli w »Odzie do młodości i Farysie« (dom.) 7. Widzenie ks. Piotra w III części Dziadów (szk.) 8. Jakie pierwiastki wniósł do literatury polskiej Mickiewicz (dom.) 9. Ukraina i Kozacy u Malczewskiego a Goszczyńskiego (szk.) 10. Wykazać wybitne zalety komedyi Fredry (na podstawie utworów dowolnie obranych (dom.)

KLASA VIIb.

1. Skreślić na podstawie »Powrotu posła Niemcewicz dodatnie i ujemne strony stronnictwa starorepublikańskiego w życiu politycznym, społecznym i domowym. 2. Jaki wpływ wywarły wrażenia

młodości na rozwój talentu Brodzińskiego. 3. Stanowisko Morawskiego w walce klasyków z romantykami. 4. Pierwiastek osobisty w balladach Mickiewicza. 5. Uzasadnić następujące słowa Gostomskiego o Panu Tadeuszu: Jest to nie tylko najpiękniejszy utwór naszej literatury, ale także najprawdziwszy dokument naszej przeszłości. 6. Uzasadnić słowa Konrada Wallenroda:

»Szczęścia w domu nie znalazł, bo go nie było w ojczyźnie«.

6. Rozwinąć i objaśnić myśl zawartą w słowach Asnyka:

»Nie pomogą próżne żale...

Ból swój niebu trzeba zlecić,

A samemu wciąż wytrwale

Trzeba naprzód iść... i świecić!«

8. Miłość ojczyzny jako idea przewodnia poezji Mickiewicza. 9. Objąć i rozwinąć myśl Brodzińskiego:

»Kto garstką ziemię znosi, góry się doczeka,

Z kropli za kroplą z czasem uzbiera się rzeka«.

10. Najważniejsze typy w komedjach Fredry.

KLASA VIIIa.

1. Zasadnicze typy młodzieńczych utworów Słowackiego (szk.)
2. Tragizm Ballady (dom.) 3. Ideały hr. Henryka w »Nieboskiej Komedji« (szk.) 4. Konrad Wallenrod a Irydyon (dom.) 5. Znaczenie Epilogu w »Irydyonie« (szk.) 6. Myśl przewodnia Przedświu (szk.)
7. Do wyboru a) Znaczenie religii dla poezji i sztuki
b) Dyspozycja Płaotńskiej Apologii (szk.)
8. Do wyboru a) Woda jako żywioł twórczy i niszczący
b) Jaki wpływ w umysłowości polskiej wywołało powstanie listopadowe (szk.)

KLASA VIIIb.

1. Charakterystyka Korotyana (szk.) 2. Wyjaśnić dwuwiersz Zagórskiego:

»I tyle tęcz zapalisz na swem niebie

Ileś za młodu słońca wchłonał w siebie« (dom.)

3. Walka dwóch światów w »Nieboskiej Komedji« (szk.) 4. Massynissa a Halban, porównanie (dom.) 5. Rola Kornelii Metelli w »Irydyonie« (szk.) 6. Poglądy Krasieńskiego na losy Polski w »Przedświacie« (szk.) 7. Do wyboru a) Różnica między tragedją grecką a tragedją Szekspira (na podst. Kremera)
b) Układ i przewodnia myśl Krytona (szk.)
8. Miasta jako środowiska cywilizacji.

W języku niemieckim.

KLASA Va.

1. H. Es ist der Grundgedanke des Märchens u. T. »Des Kaisers neue Kleider« an einem Beispiel zu erklären. 2. Sch. Die Kraniche des Ibykus (kurzer Inhalt). 3. H. Der alte Soldat (auf Grund der ersten Kriegsnovelle). 4. Sch. Der Gang der Handlung im ersten Aufzug des »Julius Caesar«. 5. H. Es ist die Grundidee des Gedichtes »Der König und der Landmann« zu entwickeln. 6. Sch. Die Bauten in Athen. 7. H. Inwiefern kann Caesar als Held der gleichnamigen Tragödie betrachtet werden? 8. Sch. Der Taucher (Gedankengang). 9. H. Inwiefern ist die Neugierde ein nützlicher Trieb? 10. Sch. Es sind die Gedichte: »In alten Zeiten« und »Die gute, alte Zeit« mit einander zu vergleichen.

KLASA Vb.

1. H. Erinnerung aus der Ferienzeit. 2. Sch. Der Graf von Habsburg (kurze Inhaltsangabe). 3. H. Die Umgebung von Brody. 4. Sch. Der junge Lilienkron (auf Grund der Kriegsnovellen). 5. H. Es ist die Bedeutung des Gedichtes »Das Kind der Sorge« zu erklären. 6. Sch. Die Rede des Antonius (Gedankengang). 7. H. Es ist die Grundidee des Gedichtes »Der goldene Tod« zu erklären. 8. Sch. Charakteristik der Tiere in der Ballade »Der Handschuh«. 9. H. Es sind folgende Worte des Pfarrers ausführlicher zu erklären und zu begründen:

Niemals tadl' ich den Mann, der immer tätig und rastlos
Umgetrieben das Meer und alle Strassen der Erde
Kühn und emsig befährt und des Gewinns sich erfreuet...
Aber jener ist auch mir wert, der ruhige Bürger,
Der sein väterlich Erbe mit stillen Schritten umgeht
Und die Erde besorgt...

10. Sch. Betrachtungen über das Gedicht »Die gute alte Zeit«.

KLASA VIa.

1. Reineke Fuchs (Inhaltsangabe). 2. Über die verschiedenen Arten der Komik. 3. Gudrun (Inhaltsangabe). 4. Ein Ausflug. 5. Patroklos greift in die Handlung der Ilias ein. 6. Die Parzivalsage. 7. Eine komische Scene aus dem Drama »Minna v. Barnhelm«. 8. Das Rheingold v. R. Wagner (Inhaltsangabe des Textes). 9. Der Frühling. 10. Die Parabel von drei Ringen.

KLASA VIb.

1. Gudrun (Inhaltsangabe), 2. Fröhliche Momente aus meiner Ferienzeit. 3. Die altdeutsche Tiersage. 4. Meine letzte Reise. 5. »Hektors Abschied« bei Homer u. bei Schiller. 6. Die Nibelungensage. 7. Wie verbringe ich meine Mussestunden? 8. Die Parzivalsage. 9. Merkmale einer Idylle. 10. Oberon (Inh.)

KLASA VIIa.

1. Historische Momente im altdeutschen Epos. 2. Meine letzte Lektüre. Pauls merkwürdige Nacht (Nacherzählung). 4. Meine letzte Lektüre. 5. Don Carlos u. Marquis Posa (Vergleichende Charakteristik). 6. Meine letzte Lektüre. 7. Die geistigen Strömungen im XVIII Jh. 8. Meine letzte Lektüre. 9. »Die Meistersänger v. Nürnberg« v. Richard Wagner (Inhaltsangabe des Textes). 10. Der Sturm u. Drang.

KLASA VIIb.

1. Das Nibelungenlied. 2. Begeisterung und Fanatismus. 3. Exposition u. Vorgeschichte in »Don Carlos«. 4. Der Herbst. 5. Die Aufklärung im XVIII Jh. 6. Merkmale des pseudoklassischen Dramas. 7. Nequam memento rebus in arduis servare mentem. 8. Don Carlos, ein Werk des Sturmes u. Dranges? 9. Ein Drama von Lessing zu besprechen. 10. Meine letzte Lektüre.

KLASA VIIIa.

1. Schillers Balladen. 2. Ähnliches und Verschiedenes in den Mythen einzelner Völker. 3. Die poetische Sprache in Goethes »Iphigenie«. 4. Nachtbilder in Malerei u. Poesie. 5. Schillers Lied von der Glocke. 6. Gedenkengang des Dialoges zwischen Orestes u. Pylades (Iph. II—1). 7. Ist Goethes »Iphigenie« ein antikes Drama? 8. Ein vom Schüler selbstgewähltes Thema.

KLASA VIIIb.

1. Die kleineren epischen Gattungen in der deutschen Poesie. 2. Starrsinn u. Beharrlichkeit. 3. Die poetische Sprache in Goethes »Iphigenie«. 4. Romantische Motive u. Situationen in den poetischen Werken. 5. Das deutsche Drama am Anfang des XIX Jh's. 6. Die Erkennungsszene in Goethes »Iphigenie«. 7. Der Prolog zu Schillers Wallenstein (Gedankengang). 8. Ein vom Schüler selbstgewähltes Thema.

W jęz y k u r u s k i m .

КЛАСА V.

1. Зміст оповідання М. Вовчка п. з. „Козачка“ (шк.) 2. Ігор і Всеволод. Характеристика. На підставі лектури „Слово о полку Ігоря (дом.) 3. Характеристика Максима в поемі Т. Шевченка: „Москалева криниця“ (шк.) 4. Котре оповіданє в збірці І. Франка „В ноті чола“ найбільше менї подобалось і чому? (дом.) 5. Автобіографічні спомини в ліричних віршах Т. Шевченка. На основі зразків у підручнику (шк.) 6. Героїня повісти Квітки: „Маруся“ (дом.) 7. Зміст і провідна гадка сатири Артемовского: „Пап та собака“ (шк.) 8. Заслужена кара. Після оповідання Квітки: „Перекотиполе“ (дом.) 9. Турова круча. На основі ідилії Куліша: „Орися“ (шк.) 10. Первісні початки драми. На основі переробленого матеріялу (дом.)

КЛАСА VI.

1. Житє — то подорож (дом.) 2. Погляд на українсько-руську літературу XI в. (шк.) 3. Значінє пословиці: Корінє образованя гірке, але овочі солодкі (дом.) 4. Нестор а літописє. Питанє авторства (шк.) 5. Опис некла на основі лектури апокрифічного оповідання: „Хожденіє Богородиці по мугам (дом.) 6. Розвинути і пояснити: „Поки живе нація в хаті, нехай живе, не виганяй“ (дом.) 7. Культурна місія церковних братств на Русі в XVI і XVII. віці (шк.) 8. Література полемічна. На основі переробленого матеріялу (дом.) 9. Великодні забави на селі (шк.) 10. Григорій Савич Сковорода. Їго житє і діяльність. На основі переробленого матеріялу (дом.)

КЛАСА VII.

1. Зівялий цвіт. Рефлексії (дом.) 2. Значінє Ів. Котляревского для укр.-руської літератури (шк.) 3. Характеристика одної повісти Гр. Квітки-Основяненка (дом.) 4. Жіночі типи в комедії Карпенка-Карого: „Суєта“ (шк.) 5. Розібрати і схарактеризувати один із віршів Ів. Франка. На основі лектури: Вибір поем (дом.) 6. Продан і Федір у повісти М. Устияновича: „Месть верховинця“ (шк.) 7. Розвинути: „Мудрість захована — золото в скритку, — Однаковінько суть без пожитку“ (дом.) 8. Початок (кита Манявского. На основі поеми Антона Могильницького (шк.) 9. Виправдати приповідку римську: „Festina lente“ (дом.) 10. Неустрасимий кобзар. На основі вершика Костомарова: „Снівець Митуса“ (шк.)

КЛАСА VIII.

1. Зміст і оцінка поеми Шевченка: „Неофіти“ (шк.) 2. Вплив Греків на формування інших народів (дом.) 3. Розібрати і схарактеризувати одну з байок Леоніда Глібова (шк.) 4. Провідна ідея в драматичнім творі Карпенка-Карого: „Понад Дніпром“ (дом.) 5. Гуцули в прочитаних повістях Ю. Федьковича (шк.) 6. Характеристика Ольгерда і Кейстута. На основі лектури Антоновича (дом.) 7. Що хотів сказати І. Франко в „Притці про терен?“ На основі лектури (шк.)

Wsparcie uczniów

a) Stypendya.

L. P.	Imię i nazwisko	Klasa	FUNDACJA	Kwota
1	Zdanowski Tadeusz	Ic.	Nadwyżek karnych	200 K
2	Godłowski Stanisław	IIIa.	dtto	200 „
3	Domher Włodzimierz	IIIb.	dtto	200 „
4	Godłowski Tadeusz	IVa.	dtto	200 „
5	Lohse Tadeusz	IVc.	dtto	200 „
6	Rzędca Kazimierz	IIIb.	Im. Ces. Elżbiety (Izba handl. i przem.)	120 „
7	Konitz Zygmunt	Vb.	dtto	120 „
8	Panasiuk Maryan	Vb.	dtto	120 „
9	Mondschein Jakób	VIa.	dtto	120 „
10	Rzędca Roman	Va.	Głowińskiego	315 „
11	Auerbach Izak	VIIIb.	im. Franc. Józefa (Izba handl. i przem.)	240 „
12	Paszkowski Antoni	VIIIa.	dtto	240 „
13	Chałat Jakób	VIIIa.	Lothringera	288 „
14	Komenda Józef	VIIIa.	Fanni Kapelusz	100 „
Razem . . .				2663 K

b) Wsparcia.

Odsetki kapitału fundacyi J. Kenigsberga i M. Kallira w kwocie 112 Kor. 80 hal. rozdano po równych częściach między ubogą młodzież, bez różnicy narodowości i wyznania. Przez nauczycieli religii zebrane kwoty, rozdzielono między ubogich a pracowitych uczni.

Dla młodzieży tutejszego zakładu istnieją 4 bursy: 1) W bursie im. Józefa Korzeniowskiego znalazło pomieszczenie 65 uczniów obrz. rzyms. kat. za niską opłatą, bądź to bezpłatnie Nadzór pedagogiczny sprawują prefekci, gospodarstwo prowadzą siostry Służebniczki. 2) W bursie im. ks. Efficowicza dla młodzieży obrządku gr. kat. było 30 uczniów za niską opłatą lub bezpłatnie. 3) Bursa rusko-ukraińska dla uczniów gr. kat. obrz. miało 42 wychowanków za niską opłatą lub bezpłatnie. 4) W bursie dla uczniów wyz. mojżeszowego znalazło pomieszczenie 25 uczniów za niską opłatą.

W roku 1899 założone »Towarz. im. Adama Mickiewicza ku wspieraniu ubogiej młodzieży gimnazyalnej« liczy 56 członków. W roku 1910/11 rozdano kwotę 460 Kor. 78 hal. jako wsparcie ubogiej młodzieży bez różnicy narodowości i wyznania. Kapitał żelazny wynosi 4602 Kor.

Biblioteka nauczycielska.

W roku szkolnym 1910/11 zakupiono następujące dzieła:
 Dr. Roman Pilat: Gramatyka języka polskiego, Kazimierz Brodziński: Pisma, Józef Kallenbach: Zygmunt Krasiński, Zygmunt Wasilewski: Nowy Konrad, Piotr Chmielowski: Kobiety Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego, Wilh. Schmidt: Geschichte der gr. Literatur, Bense-ler: Griech.-deutsches Schulwörterbuch, Plutarchs ausgewählte Biografien von Siefert, Hans Lamer: Römische Kultur, Jan Jędrzejewicz: Kosmografia, Wład., Konopczyński: Monografie w zakresie dziejów nowoż., Tađ. Korzon: Kościuszko, Dr. Juliusz Kleiner: Studya o Słowackim, Artur Śliwiński: Maurycy Mochnacki, Bol. Limanowski: Historia powstania narodu polskiego 1863 i 64 r., Szym. Askenazy: Wczasy historyczne, Maciej Loret: Kościół katolicki a Katarzyna II, Dr. Klem. Bąkowski: Kronika krakowska, Antoni Karbo-wiak: Dzieje edukacyjne Polaków na obczyźnie, Waclaw Nałkowski: Zarys geografii rozumowej, Jan Bołoz Antoniewicz: Grotfger, Waclaw Nałkowski: Geografia fizyczna, Stefan Żeromski: Sułkowski, Bol. Limanowski: Stuletnia walka narodu polskiego o niepodległość.

Otrzymało w darze: Jan Dzwonowski: Pisma, Bartosz Pa-procki: Odpowiedź i Joachima Bielskiego: Pieśń nowa o szczęśliwej potrzebie pod Byczyną wydał Jan Czubek, Catechizmus t. j. nauka barzo pożyteczna każdemu wiernemu krześcijaninowi, jako się ma w zakonie Bożym a w wierze i w dobrych uczynkach sprawo-wać 1543 r. wydał Fr. Pułaski, Adam Wrzosek: Jędrzej Śniadecki, Szpotański Stan.: Maurycy Mochnacki, Ludwik Finkel: Elekcyja Zy-gmunta I, Walna wyprawa do Wołoch ministrów na wojnę 1617, wydał K. Bańdecki, J. Talko Hryncewicz: Materiały do etnologii lud-ów Azji środk., Michał Sobeski: Uzasadnienie metody obiektywnej w estetyce, Józef Tretiak: Bohdan Zaleski, Żółtowski Adam: Metoda Hegla i zasady fil. spekulatywnej, Tokarz Waclaw: Warszawa przed wybuchem powstania ¹⁷/₄ 1794 r.

Pisma peryodyczne.

1. Biblioteka warszawska, 2. Kwartalnik historyczny, 3. Kos-mos, 4. Pamiętnik literacki, 5. Przewodnik bibliograficzny, 6. Eos,

7. Książka, 8. Przewodnik naukowo literacki, 9. Muzeum, 10. Poradnik językowy, 11. Przegląd polski, 12. Archiv für slavische Philologie, 13. Zeitschrift für österr. Gymnasien, 14. Literarisches Centralblatt, 15. Kunstunterricht, 16. Wistnyk literaturno - naukowyj, 17. Thesaurus linguae Latinae, 18. Krytyka, 19. Berliner philologische Wochenschrift.

Andrzej Tyczyński

zawiad. bibl. naucz.

Biblioteka polska uczniów.

W roku szkolnym 1910/11 zakupiono do biblioteki polskiej dla uczniów następujące dzieła:

Marya Konopnicka: Pan Balcer w Brazylii — Wybór pism (4 egz.) — Italia — Obrazki — Przekłady, A. Potocki: Marya Konopnicka, M. Rodziewiczówna: Błękitni 3 t. — Dewajtis — Szary proch — Jerychonka — Macierz, K. Tetmajer: Janosik Nędza Litmanowski — Maryna z Hrubego — Poezycy tom III, V, VI. — Bajeczny świat Tatr, Wład. Orkan: Pomór — W roztokach 2 t., L. Rydel: Zaczarowane koło — Utwory dramatyczne — Pan Twardowski, H. Sienkiewicz: Quo vadis (2 egz.) — Na polu chwały — Nowele (wyd. popularne 2 egz.), W. Sieroszewski: Dno nędzy, W. Gomulicki: Biała (nowele), K. Laskowski: Wieś, J. Kraszewski: Stara Baśń 3 tomy, Wł. Reymont: Chłopi Cz. I i II — Komediantka, G. Daniłowski: Jaskółka 2 t. — Wrażenia więzienne, B. Prus: Placówka — Pisma 4 t., St. Żeromski: Ludzie bezdomni 2 t. — Opowiadania — Sułkowski (tragedya) — Duma o hetmanie, Katerla: Róża, Jan Kochanowski: Wybór pism, Z. Kasiński: Poezycy wybrane, J. Treliak: Młodość Mickiewicza 2 t. — Szkice literackie Cz. II. — Mickiewicz i Puszkina, Cz. Pieniążek: Polska i Krzyżacy, Cezary Jellenta: Linie Hofera, J. Klaczko: Wieczory Florenckie, J. Kallenbach: Zygmunt Kasiński 2 t., Ign. Chrzanowski: Hist. literatury niepodległej Polski, Andersen: Wybór bajek, Agot Gjems-Selmer: Nad dalekim cichym Fjordem, D. Defoe: Robinson Krusoe, W. Gomulicki: Wspomnienia niebieskiego mundurka, Fr. Burnett: Mały lord, W. Przyborowski: Namioty wezyra, J. Gliński: Bajarz polski, H. Sienkiewicz: Krzyżacy (wyd. skrócone) — Ogniem i mieczem — Potop — Pan Wołodyjowski (wydania skrócone), Grimm: Powieści z tysiąca i jednej nocy, W. Przyborowski: Raclawice, Martial Blanc: Król kości słoniowej, Cervantes: Don Kiszot, Mayne-Reyð: Młodzi żeglarze, Gałęzowska: W warszawskiej szkole, A. Gennevraye: Ulicznik, Eug. Müller: Młodość

dość sławnych ludzi, Bracia Grimm: Baśnie, Kazimierz Król: Z kraju piramid, J. Kraszewski: Mistrz Twardowski, Frithjof Nansen: Wśród lodów i nocy, Andersen: Baśnie.

Stanisław Piwko.

Książki zakupione w r. szk. 1910/11

do biblioteki niemieckiej dla uczniów.

Anzengruber: Meineidbauer, Björnson: Synnöve Solbakken, Ludwig: Zwischen Himmel und Erde, Ludwig: Erbförster, Geyer: Flottenoffizier, Müller: Die stumme Schuld, Harold: Der schwarze Ritter, Cooper: Der Spion, Kern: Der Freibeuter, Lanterer: Japan, Widmann: Jenseits d. Gotthard, Kipling: Brave Seeleute, Kypke: Ernstes u. Heiteres aus d. Burenlande, Höcker: Drei grosse Tondichter, Buckley: Feenreich d. Wissenschaft, Ennusmann: Experimentierbuch, Frayer: Handwerker und Künstler, Giberner: Unter den Sternen, Gögel: Illustrierte Kunstgeschichte, Gruber: Geographische Charakterbilder, Bach: Studien, Kratz: Bildung des Gemütes, Wera: Aus allen Jahrhunderten, Goethe: Sämtliche Werke, Stylo: Deutsches Lesebuch VIII Kl., Brückner: Geschichte der polnischen Litteratur, Wickenhagen: Kunstgeschichte, Drygalski: Zum Kontinent, Breysig: Völker ewiger Urzeit.

Stan obecny 1023 dzieł.

Maks Landau

kustosz.

Библиотека руска.

Закуплені книжки ч. ч. 405 — 467.

Ольга Кобилянська: В неділю рано зілля копала. І. Франко: Нарис історії укр. літератури. І. Франко: Поєми. І. Франко: Подвійка. І. Франко: Воа constrictor. І. Франко: Коваль Баєсім. І. Франко: На лоні природи, Панас Мирний; Серед степів. Панас Мирний: Морозенко, Панас Мирний: Лихі люди. С. Ковалів: Чародійна серника, Марко Вовчок: Народні оповідання т. I, II, III, Дзвінок 1909. І. Франко: Лис Микита. Богдан Ленкий: З села. Б. Ленкий: Оповідання. Б. Ленкий: Поезис, розрадо одинока. Б. Ленкий: Стрічки. Б. Ленкий: Про „Наймичку“ Тараса Шевченка. Б. Ленкий: З життя. С. Ковалів: Громадські промисловиці. С. Ковалів: Рибулови, Василь Барвінок: Скошений цвіт. С. Рудницький:

коротка географія України. В. Грінченко: Брат на брата. Гріль-пардер-Кармацький: Филі моря і любови. М. Тершаковець: Галицько-руське літературне відродження. М. Твейн: Пригоди Гука I. II. III. М. Твейн: Князь і жебрак. Д. Маркович: По стегах і хуторах. II. Кармацький: Нливеи по морі тьми. В. Стефаник: Оповідання. Печуй-Левинцйй: Запорожжі. М. Вовчок: Деять брaтiв і десяти сестра Галя. Ю. Кміт: В затіку і на сонці. П. Чайківський: Весеьвітня Історія т. I. Р. Кішлінг: От собі казочки. Р. Кішлінг: От собі сторійки. А. Селявський: Байки Езона. І. Раковський: Психологія. А. Андреев: Три оповідання. Карпенко-Карий: Хазяїн. І. Франко: Вибір поезій. І. Франко: В поті чола. Українська Новела т. I (Стефаник, Семанюк, Мартович). В. Щербаківський: Архітектура у різних народів і на Україні. В. Доманицкий: Авторство М. Вовчка. Петербурска академія наук в справі заборони українського слова. І. Сердешний: Метаморфози Овідія Назона. В. Щурат: Вибір пісень. В. Щурат: Із студій над почаївським богогласником. Русалка Дністрова (видане ювілейне). II. Кудлін: Пересьпіви і переклади. Я. Гордінський: Іван Гушалевиц. Ф. Кунер: Звіробойник. Г. Квітка: Маруся. О. Стороженко: Оповідання т. I. II. III. IV. Г. Квітка: Козир-дівка. Г. Квітка: Сердешна Оксана. В. Доманицкий: Словаки. М. Коцюбинський: З глибини. А. Чайковський: Оповідання. Г. Сьогобочиний: Про життя II. Грабовського.

Лев Гуантшак

п. к. професор.

Gabinet historyczno geograficzny.

133 map ściennych, 242 obrazów, 311 fotografij i 23 innych środków naukowych, 215) Schwabe: Reich Alexanders des Grossen, 216) Dr. Baldamus: Wandkarte zur deutschen Geschichte im 17. Jahrhundert, 217) Dr. Baldamus: Wandkarte zur deutschen Geschichte im 18. Jahrhundert, 218) Gaebler: Niederlande und Belgien, 219—236) Dr. A. Wünschego obrazy: Świat i życie.

J. Kustynowicz.

Gabinet fizyki

liczył z końcem roku szkolnego 1909/10 534 numerów. W roku szkolnym 1910/11 zakupiono 7 numerów, a mianowicie: 1) Sól

chromowa, 2) Kalejdfon Wheaston'a, 3) Przyrząd do wykazania obrotu magnesu pod wpływem prądu, 4) Model pompy tłoczącej, 5) Model pompy ssącej, 6) Elektrometr Grimmell'a, 7) Przyrząd do ładowania elektrometru. Z końcem więc roku szkolnego 1910/11 liczył gabinet fizyki 541 numerów.

Maryan Dobrzański

kustosz gabinetu.

Gabinet historii naturalnej.

W roku 1910/11 zakupiono następujące okazy:

L. i. 543 Schmeila tablica ścienna: Dromeđary, 544 Niedźwieździe, 545 Lwy, 546 Słonie, 547 Orangutanę, 548 Kellera: Mamuty, 549 Ichtosaurus, 550 Szklanych modeli krystalograficznych pięć, 551 *Tropidonctus natrix* (Zaskroniec) preparat spirytusowy.

Wykonano w pracowni następujące okazy:

552 Dwie Czaszki końskie, 553 Sarna, okaz wypchany, 555 Żółtopuzik (*Pseudopus apus*) preparat spirytusowy.

Stan ogólny według inwentarza l. 555.

Henryk Fogl

kustosz.

Gabinet rysunków odręcznych.

Modele gipsowe z głowy, popiersia, ręce, nogi (40). Naczynia starożytnie (16). Głowice (6). Modele architektoniczne (4). Ornamenta gipsowe (95) Modele gipsowe naturalne (3). Paczynia gliniane zwykłe (14). Modele naturalne woskowe (16). Pióra (15). Modele drewniane: bryły (31), domki i sprzęty (22). Motyle i owady (15). Ptaki (2). Muszle (10). Naczynia (46). Tafle z ornamentami (6). Wzory Józefa Kirsschnera.

Ludwik Kwiatkowski

kustosz gabinetu.

Samodzielna praca uczniów poza lekcyami szkolnemi.

Pracę pozaszkolną uprawiali uczniowie w kierunku pracy naukowej w dwóch kółkach: literackiem i historycznym.

A. Kółko literackie.

Kierownik: prof. Szymon Kopytko.

Sekretarz: uczeń kl. VIIIA Józef Komenða.

Członkowie uczniowie wyższego gimnazjum w liczbie 65. — Posiedzenia odbywały się co tydzień w sobotę, na których rozbie-rano różne zagadnienia z dziedziny literatury. Wygłoszono następujące referaty:

Dnia $12/_{11}$ 1910. I zebranie. Stan. Gindrich kl. VIIA p. t. »Pieśniarka ludu« ku czci Konopnickiej.

Dnia $19/_{11}$ 1910. II zebranie. Józef Persowski VIIA: »Bolesław Prus«.

Dnia $26/_{11}$ 1910. III zebranie. a) Persowski VIIA: »Walka o niepodległość Polski w 1830/11«, b) Komenða VIIIA: Poczucie mi-sy i Słowackiego przed rokiem 1831.

Dnia $29/_{11}$ 1910. IV zebranie. Obchód rocznicy powstania z r. 1830/11 a) Komenða VIIIA: »29 listopada«,

b) Strzetelski VI: Waleryan Łukasiński,

c) Komenða VIIIA: Noc Listopadowa Wyspiańskiego.

Dnia $3/_{12}$ 1910. V zebranie: Komenða VIIIA: Powstanie listo-padowe w dramatach Wyspiańskiego — Warszawianka, Leleweł.

Dnia $10/_{12}$ 1910. VI zebranie. Gindrich Stanisł. VIIA: »Nauka Słowackiego o Polsce«.

Dnia $21/_{1}$ 1911. VII zebranie ku uczczeniu rocz. powst. z 1863/4

a) Komenða VIII: »W styczniową pamiątkę«,

b) Kędzierski VI: Powstanie narodu polskiego z r. 1863/4,

c) Gindrich VII: »Noc styczniowa« deklamacya,

4) Obrazy świetlne Grotgera Polonii, Lituanii, Warsza-
wy, Wojny Sybiru.

Dnia $4/_{2}$ 1911. VIII zebranie. Kędzierski VI kl.: »Idea naro-dowa u Mickiewicza, Słowackiego, Krasińskiego«.

Dnia $11/_{2}$ 1911. IX zebranie. Rotter VII kl.: »O Promieniu i Ludziach bezdomnych Stefana Żeromskiego«.

Dnia $18/_{2}$ 1911. X zebranie. Mania V kl.: »Szkic o malarstwie polskiem« (illustrowany obrazami »Sztuki polskiej«).

Dnia $20/_{2}$ 1911. XI zebranie. »Z motywów Pieśni gminnej«, wspólna deklamacya.

Dnia $4/_{3}$ 1911. XII zebranie. Huczyński Tađ. V kl.: »O mił-ości Ojczyzny Libelta«.

Dnia $11/3$ 1911. XIII zebranie. Dzendzel V kl. »Rys dziejów rzeźby w Polsce« (illustrowany obrazami w stereoskopie).

Dnia $18/3$ 1911. XIV zebranie. Dzendzel V kl. »Rys dziejów architektury w Polsce« (illustrowany obrazami).

Dnia $1/4$ 1911. XV zebranie. Czubył Adam VIIa: »O Kornelu Ujejskim«.

Dnia $29/4$ 1911. XVI zebranie. Strzetelski VI kl.: »Społeczeństwo w »Weselu« Wyspiańskiego«.

B. Kółko historyczne.

Kierownik: prof. Kochman i Malski.

1. Prof. Malski: »Wiadomości wstępne do nauki historii«.
2. Józef Persowski VIIa: »Zmiany ustroju wewnętrznego w Polsce w epoce Jagiellońskiej«.
3. Strzetelski St. VI kl.: »Walery Łukasinski«.
4. Mondschein VI kl.: »Wierzenia u Indów«.
5. Gross VIIb kl.: »Żydzi za patriarchów«.
6. Schapira Dawid VI kl.: »Historya Żydów za drugiego zburzenia świątyni«.
7. Lewicki Konst. VIIa kl.: »Z historii Oleska«.
8. Gawliński Okt. VIIa. kl. »Chłopi w Polsce«.
9. Strzetelski St.: VI : Idea narodościowa za Piastów.
10. Lewak Adam VIIa: »Pierwotne organizacje społeczne i polityczne w Polsce«.
11. Roth Eug. VIIIa: »Władza książęca w Polsce«.
12. Czak St. VIIIb: »Układ społeczny Polski piastowskiej«.
13. Mondschein VIIIb: »Geneza i organizacja stanu mieszczańskigo w Polsce«.
14. Komenda Józef VIIa: »Organizacje stanu włościańskiego w Polsce«.

Egzamin dojrzałości w terminie letnim.

Do egzaminu dojrzałości zgłosiło się 59 uczniów publicznych 3 prywatystki, 1 eksternista. Pisemny egzamin odbył się 10, 11, 12 maja. Tematy były następujące:

I. Z języka wykładowego: A 1) Zusammenhang zwischen Geschichte und Poesie, 2) Welcher Gegenstand des Schulunterrichtes bildete mein liebstes Studium, 3) »In deiner Brust sind deines Schicksals Sterne. — B 1) Entwicklung des deutschen Romans, 2) Worüber ich mir die meisten Gedanken mache, 3) Das Jahr übt eine heiligende Kraft. Z języka łacińskiego: A. Tacyt Annal, IV r. 62—63. — B. Ovidii Tristium III r. 2. Z języka greckiego: A. Plato, Phädo r. 64. B. Plato, Phädo r. 65.

Egzamin ustny odbył się w dniach 2 — 10 czerwca pod przewodnictwem delegata c. k. Rady szkolnej Dra T. Garlickiego, Dyrektora c. k. gimnazjum w Złoczowie.

Świadectwo dojrzałości otrzymali.

I.	Nazwisko i imię	Data i miejsca urodzenia	Religia	Przyszły zawód
Oddział A.				
1	Chałat Jakób (z odznaczc.)	4. luty 1892. Brody	mojż.	filozofia
2	Czyrowski Leonidas	24. lipiec 1889. Suchowola	gr.-kat.	teologia
3	Dąbek Józef (z odznaczc.)	11. marzec 1890. Dzików	rzym.-kat.	technika
4	Fedoruk Aleksy (z odzn.)	8. luty 1891. Jaśniszcze	gr.-kat.	prawo
5	Gleixner Gustaw	18. kwiecień 1893. Wieliczka	rzym.-kat.	prawo
6	Goldstein Michał	9. styczeń 1891. Konotopy	mojż.	medycyna
7	Grünberg Jakób	24. lipiec 1892. Brody	mojż.	prawo
8	Hubert Antoni	23. październ. 1889. Ponikowica	rzym.-kat.	prawo
9	Kamiński Jan	12. wrzesień 1892. Jasionów	gr.-kat.	prawo
10	Kätz Herman	2. lipiec 1892. Brody	mojż.	medycyna
11	Klaften Manes (z odznaczc.)	10. lipiec 1892. Brody	mojż.	filozofia
12	Kling Dawid	18. wrzesień 1891. Brody	mojż.	medycyna
13	Kłubok Mikołaj	18. grudzień 1890. Wysoczek	gr.-kat.	teologia
14	Komenda Józef (z odznaczc.)	6. marzec 1890. Medyka	rzym.-kat.	filozofia
15	Korpus Izak	29. kwiecień 1890. Brody	mojż.	prawo
16	Lewak Adam	3. wrzesień 1891. Pieniaki	rzym.-kat.	filozofia
17	Mańdzia Łukasz	26. luty 1891. Stanisławczyk	gr.-kat.	teologia
18	Motteches Józef	10. luty 1892. Brody	mojż.	prawo
19	Mulawyszyn Teodozy (z odz.)	12. sierpień 1889. Zabłotce	gr.-kat.	filozofia
20	Ostaszewski Józef	14. sierpień 1890. Lesznień	gr.-kat.	teologia
21	Parnes Abraham (z odznaczc.)	4. grudzień 1892. Brody	mojż.	medycyna
22	Paszkowski Antoni (z odz.)	9. maj 1889. Wołochy	rzym.-kat.	filozofia
23	Podhorzer Marek	10. październ. 1889. Rażowitów	mojż.	medycyna
24	Pukaszewicz Stanisław	13. wrzesień 1889. Podkamień	rzym.-kat.	prawo
25	Rosenblatt Ludwik (z odz.)	12. kwiecień 1892. Folwarki w.	mojż.	filozofia
26	Roth Eugeniusz	23. sierpień 1391. Brody	rzym.-kat.	technika
27	Rothberg Abraham	30. czerwiec 1892. Brody	mojż.	teologia
28	Rudko Bazyli	4. lipiec 1888. Monastyrzek	gr.-kat.	akad. leśn.
29	Scheiner Stanisław	6. maj 1893. Majdan	rzym.-kat.	akad. las.
30	Schweig Joel (z odznaczc.)	6. kwiecień 1893. Tarnopol	mojż.	medycyna
31	Siberg Leon (z odznaczc.)	16. maj 1889. Podkamień	mojż.	teologia
32	Sirko Michał	14. kwiecień 1893. Folwarki m.	gr.-kat.	prawo
33	Goldberg Róża (przyw.)	15. września 1893. Lwów	mojż.	medycyna
34	Tartakower Sabina (przyw.)	27. czerwiec 1893. Brody	mojż.	filozofia
Oddział B.				
1	Andruchów Mikołaj	16. maj 1887. Sokołówka	gr.-kat.	prawo
2	Auerbach Izak	5. maj 1889. Krasne	mojż.	prawo
3	Braun Maks	24. styczeń 1891. Brody	mojż.	medycyna
4	Broda Jan	18. październik 1887. Wrzawy	rzym.-kat.	teologia
5	Butryński Konstanty (z odz.)	3. czerwiec 1893. Podkamień	gr.-kat.	teologia
6	Chowański ranciszek (z odz.)	9. listopad 1889. Podłęże	rzym.-kat.	filozofia
7	Czak Stanisław	8. czerwiec 1891. Pieniaki	rzym.-kat.	prawo
8	Freier Marek	19. marzec 1892. Stasin	mojż.	medycyna
9	Gross Lipa	18. październ. 1885. Podhorce	mojż.	medycyna
10	Grünseit Józef	16. grudzień 1890. Brody	mojż.	prawo
11	Halberstam Natan	15. listopad 1890. Brody	mojż.	prawo
12	Haniecki Taudeusz	25. styczeń 1893. Brody	rzym.-kat.	prawo
13	Horowitz Aleksander	16. grudzień 1892. Brody	mojż.	medycyna
14	Kaczor Aleksander	3. kwiecień 1890. Lesznień	gr.-kat.	prawo
15	Kurzer Fryderyk	7. marzec 1892. Lwów	mojż.	prawo
16	Landman Natan	28. lipiec 1890. Brody	mojż.	teologia
17	Meizels Izak (z odznaczc.)	30. maj 1892. Brody	mojż.	filozofia
18	Mondschein Salomon	29. marzec 1892. Kałusz	mojż.	technika
19	Nachszen Józef (z odznaczc.)	18. lipiec 1892. Żytomierz	mojż.	medycyna
20	Rądowski Antoni	9. czerwiec 1890. Olesko	gr.-kat.	teologia
21	Runge Witold	7. lipiec 1892. Tarnów	rzym.-kat.	prawo
22	Schmidt Aleksander	22. wrzesień 1892. N. Sącz	rzym.-kat.	kolej
23	Szankowski Włodz. (z odzn.)	22. czerwiec 1893. Czanyń	gr.-kat.	teologia
24	Temec Bazyli	18. październik 1388. Brody	gr.-kat.	agronomia
25	Wawryk Bazyli	21. marzec 1889. Kutyszczce	gr.-kat.	teologia
26	Zimmermann Franciszek	6. czerwiec 1889. Wieszeng	rzym.-kat.	górnictwo
27	Striżower Estera (przyw.)	11. czerwiec 1891. Lwów	mojż.	medycyna
28	Lipiński Marjan	30. kwiecień 1890. Lwów	rzym.-kat.	muzyka

Kronika zakładu.

1. Rok szkolny 1910/11 rozpoczęto dnia 3 września uroczys-
tem nabożeństwem.

2. Egzamina wstępne do 1-szej klasy odbyły się dnia 1 lipca
i 1 września.

3. Dnia 2 września i 19 listopada wzięła młodzież z gronem
nauczycielskim udział w nabożeństwach żałobnych za spokój duszy
śp. Cesarzowej Elżbiety.

4. 4 października, w dzień imienia Najjaśniejszego Pana wzięła
młodzież z gronem nauczycielskiem udział w solennych nabożeństwach.

5. 13 listopada, w dzień patrona zakładu św. Stanisława Kostki
odbyło się solenne nabożeństwo.

6. 7 grudnia odbyło się uroczystość szkolna ku czci Adama
Mickiewicza, Juliusza Słowackiego i Zygmunta Krasińskiego. Dnia
4 kwietnia 1911 odbyła się taka sama uroczystość ku czci Tarasa
Szewczenki.

7. Ferye z powodu świąt Bożego Narodzenia według obrz.
rzyms.-kat. trwały od 23—28 grudnia, według obrz. gr.-kat. od 5 do
10 stycznia.

8. Dnia 30 stycznia odbyło się nabożeństwo żałobne za spo-
kój duszy śp. Arcyksięcia Rudolfa.

9. Dnia 1 lutego otrzymali uczniowie wykaz cenzur.

10. Ferye z powodu świąt Wielkanocnych według obu obrząd-
ków trwały od 12—26 kwietnia. Przed ferjami odbyły się rekolek-
cje dla młodzieży obu obrządków.

11. Pisemny egzamin dojrzałości odbył się dnia 10, 11, 12 maja,
ustny w czasie od 2—10 czerwca pod przewodnictwem Dr. T. Gar-
lickiego c. k. Dyrektora gimnazjum w Złoczowie.

Pisemny egzamin dojrzałości w terminie jesiennym odbył się
25 września a, ustny 27 września pod przewodnictwem Dyrektora
zakładu.

13. Pisemny egzamin dojrzałości w terminie lutowym odbył
się 10 lutego a ustny 23 lutego pod przewodnictwem Dyrektora
zakładu.

14. W niedzielę i święta odbywały się nabożeństwa dla mło-
dzieży.

15. W ciągu roku przystępowała młodzież katolicka 3 razy do
spowiedzi i komunii św.

16. Rok szkolny zakończony 1 lipca.

17. Dnia 1 marca r. 1911 zmarł śp. Jan Sozański c. k. pro-
fesor, urodzony dnia 1/10 1881 w Kupnowicach. Po skończeniu
studjów uniwersyteckich rozpoczął służbę nauczycielską w c. k. gim-

nazywam akademickiem we Lwowie, poczem po roku przeniesiony do Brodów, gdzie otrzymał posadę rzeczywistego nauczyciela. Śp. Jan Sozański był prawdziwym miłośnikiem młodzieży, doskonałym pedagogiem i najlepszym kolegą. Mimo ciężkiej pracy zawodowej nie zaniedbywał też pracy naukowej. Ogłaszał wiele artykułów w czasopiśmie Towarz. nauk. im. Szewczenki. Na parę tygodni przed śmiercią ogłosił po rusku pracę p. t. Przyczynki do historii miasta Brodów w 17 wieku, którą krytyka bardzo pochlebnie przyjęła. Prawość charakteru i zajety serca jednały mu wszystkich. Toteż żał szczerzy i serdeczny przyjaciół, znajomych i młodzieży szkolnej towarzyszył zmarłemu do mogiły.

Cześć Jego pamięci!

Fizycznie wychowanie młodzieży.

Na fizyczny rozwój młodzieży zwracano baczną uwagę. Nauki gimnastyki udzielano w 12 godzinach tygodniowo bądźto na boisku gimnazjalnem, bądź też w sali gimnastycznej. Pauzy spędzała młodzież na boisku a gry i zabawy odbywały się na boisku Towarz. gimnastycznego »Sokół«. Dla młodzieży urządzono plac tenisowy.

Uczniów klas wyższych uczył szermierki nauczyciel gimnastyki Skarbowski. Pod nadzorem nauczycieli odbywali uczniowie wycieczki w okolicę miasta, w porze zimowej korzystali uczniowie ze ślizgawki na stawku »Sokoła«. W dniach 10, 11, 12, czerwca zwiedziło 100 uczniów Kraków i Wieliczkę pod nadzorem nauczycieli. Również odbyła się wycieczka 100 uczniów tutejszego zakładu pod dozorem nauczycieli do Żółtkwi r. 1910. celem zwiedzania pamiątek historycznych. Na instrumentach dętych gra 22 uczniów.

Ważniejsze rozporządzenia c. k. Władz.

C. k. RSK. Okólnik z dnia 19/6. 1910 l. 32.555. przysłała odpis rozporządzenia Min. wyz. i ośw. w sprawie fizycznego wychowania w szkołach średnich.

C. k. RSK. Rozporz. z dnia 13/9. 1910 l. 40.012. donosi, że nauczyciele języka polskiego w ruskich gimnazyjach lub ruskiego w polskich gimnazyjach, jako przedmiotu względnie obowiązkowego, mają należeć do komisji egzaminacyjnej przy egzam. dojrzałości i głosować przy swoich uczniach.

C. k. RSK. Okóln. z dnia 8/12. 1910 l 52.581. oznajmia, że wymiar wypracowań piśmiennych obowiązujący w języku wykładowym odnosi się również do drugiego języka krajowego.

C. k. RSK. Okóln. z dnia 20/1. 1911 l. 832. ogłasza rozporządzenie ministerstwa wyznań i oświaty, że uczniowie klasy IV., którzy otrzymali w I. półroczu cenzurę niedostateczną z fizyki, nie mają być przeznaczeni do egzaminu poprawczego z tego przedmiotu.

C. k. RSK. z dnia 8/2. 1911 l. 795. przysyła okólnik w sprawie wprowadzenia legitymacyj dla uczniów.

C. k. RSK. Okóln. z dnia 30/1. 1911 l. 595. przysyła rozp. Min. wyz. i ośw. aby wszelkie uroczystości szkolne urządzać w czasie szkolnym wolnym od nauki.

Całoroczna opłata szkolna wynosiła.

Od uczniów publicznych	.	.	12.720	K
Od prywatystów	.	.	1.350	»
		Razem	14.070	K

Taksy wstępne	.	.	596	K 40	h
Taksy na zbiory naukowe	.	.	1536	»	—
Taksy za duplikaty	.	.	48	»	—
		Razem	2180	K 40	h

Statystyka uczniów.

Tytuły	I			II			III			IV			V		VI		VII		VIII		Razem
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b	
1. Liczba uczniów.																					
Z końcem r. szk. 1909/10	45	31	38	39	37	36	39	37	32	50	47	—	41	37	32	33	40	38	30	29	721
Z początkiem r. sz. 1910/11	44	43	43	39	37	38	43	43	43	33	32	33	45	43	39	38	34	31	36	33	770
Przyjęto w ciągu r. szk. 1910/11	1		1																1		3
Ogółem przyjęto w r. szk. 1910/11	45	43	44	39	37	38	43	43	43	33	32	33	45	43	39	38	34	32	36	33	773
a mianowicie:																					
Z obcych zakładów																					
a) z promocyą	40	33	34	1	1		3	1	3				1	1			1				119
b) repetentów																					
Z tutejszego zakładu																					
a) z promocyą				35	33	29	38	37	31	28	29	29	43	39	33	36	27	28	35	32	562
b) repetentów	5	10	10	4	3	8	2	5	9	5	3	4	1	4	5	2	7	3	1	1	92
W ciągu roku wystąpiło	4	4	7	5	2	2	4	4	7	—	2	2	—	5	2	—	1	6	—	3	60
Liczba uczniów z końcem roku szkolnego 1910/11	41	39	37	34	35	36	39	39	36	33	30	31	45	38	37	38	33	26	36	30	713
a mianowicie:																					
a) publicznych	40	38	35	32	34	35	37	36	32	31	30	29	44	37	36	37	31	26	34	29	683
b) prywatnych	1	1	2	2	1	1	2	3	4	2	—	2	1	1	1	1	2	—	2	1	30
2. Według miejsca ur.																					
Brody	20	16	15	19	14	14	19	20	15	14	13	12	16	17	12	10	20	12	15	10	303
Galicja z wył. Brodów	21	23	22	11	20	22	19	17	20	19	16	17	29	21	24	27	10	13	20	18	389
Austria Dolna																					
Bukowina												1									1
Morawy				1																	1
Węgry				3																	3
Rosya					1		1	2	1		2				1	1	3	1	1	2	16
3. Według wyznania																					
rzymsko-katolickiego	14	10	12	14	11	13	17	13	16	12	13	11	19	11	9	10	12	9	9	8	243
grecko-katolickiego	9	10	8	7	9	8	7	9	7	8	3	6	7	7	12	14	7	5	10	9	162
ewangelickiego	1			1									1								3
mojżeszowego	17	17	15	10	14	14	13	14	9	11	14	12	18	18	15	13	12	12	15	12	275
Razem	40	38	35	32	34	35	37	36	32	31	30	29	44	37	36	37	31	26	34	29	683
4. Według narodowości																					
Polaków	31	27	27	21	25	27	30	27	25	23	27	23	37	29	24	23	24	21	24	20	515
Rusinów	9	10	8	7	9	8	7	9	7	8	3	6	7	7	12	14	7	5	10	9	162
Niemców	1			1									1								3
Czechów				1																	1
Węgrów				2																	2
Razem	40	38	35	32	34	35	37	36	32	31	30	29	44	37	36	37	31	26	34	29	683

Tytuły	I			II			III			IV			V		VI		VII		VIII		Razem
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b	
5. Wiek uczniów																					
10 lat liczyło	8	6	4																		18
11 " "	10	18	17	9	6	5															71
12 " "	10	8	11	12	14	10	10	12	8												95
13 " "	6	6	3	8	8	12	17	15	12	11	8	6									113
14 " "				3	6	8	10	9	12	10	12	14	5	7							96
15 " "										10	10	9	15	13	7	4					68
16 " "													20	8	8	10	5	3			54
17 " "													4	9	13	14	14	10	4	3	71
18 " "													4	7	6	4	8	7			36
19 " "													2	2	2	6	10	4			26
20 " "													2	—	2	2	3	6			15
21 " "															2	1	2	3			8
22 " "																	3	3			6
23 " "																	2	2			4
24 " "																	2	1			3
Razem	40	38	35	32	34	35	37	36	32	31	30	29	44	37	36	37	31	26	34	29	683
6. Według zamieszkania rodziców																					
Miejscowych:	27	2	20	17	20	16	20	21	15	24	21	12	26	17	14	13	10	16	18	15	364
Zamiejscowych:	13	16	15	15	14	19	17	15	17	7	9	17	18	20	22	24	21	10	16	14	319
Razem	40	38	35	32	34	35	37	36	32	31	30	29	44	37	36	37	31	26	34	29	683
Z zamiejscowych przypada na powiat:																					
Brody	10	14	12	11	11	13	15	12	16	5	8	12	15	16	17	18	19	8	10	8	250
Inne powiaty	3	2	3	4	3	6	2	3	1	2	1	5	3	4	5	6	1	2	6	5	67
Rosya																	1	—	1	2	2
Razem	13	16	15	15	14	19	17	15	17	7	9	17	18	20	22	24	21	10	16	14	319
7. Według zajęcia rodziców																					
Urzednicy państw. i kolej.	2	1		3	1		5	2	2	2	3	1	7	1	5	1	3	2	4	2	47
Urzednicy prywatni	1			2			4	2	2	2	2	1	2	1	2	1	1	2	2	1	28
" autonomiczni	3	3		3			2	1	3	1	1	1	1	—			1		2	2	24
Profesorowie szk. średnich				1						1											2
Nauczyciele ludowi	3	2	1	1	1	1	2			1	1	2	1	—	1		1	2	2	2	24
" prywatni							2						1								3
Parochowie	2	1		2	1		1	2		2	1	2	2	1	—	2	—	2		2	21
Lekarze, aptekarze, adwok.							1						1								2
Właściciele dóbr	2									2	1				1	3			1		10
" realności	4	2	3	—	2	2	—	2	1	—	—	—	—	—	2	10					28
Gospodarzy wiejscy	5	9	11	10	9	12	7	3	7	8	6	7	6	10	—	14	8	5	7	5	149
Dzierżawcy				1	—	—	1	1	—				2	—	1	1					7

Tytuły	I			II			III			IV			V		VI		VII		VIII		Razem	
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b		
Przemysłowcy	2						1	2	1				2	3	3	2	1	1	1	1	19	
Rękodzielnicy	3	8	7	3	6	6	1	4	3	4	4	2	3	2	4	3	3	2	2	2	72	
Kupcy	4	2	6	4	2	7	3	6	3	5	3	3	4	4	2	6	5	2	5	5	81	
Drobni handlarze, agenci	2	1		2	1		2	8	6	1	2	2	2	—	3	7	2		2		43	
Podurząd. poczt., kolej.	2	4	3		4	3	1		1	3	1	2	1						3		29	
Wojskowi											1				1						2	
Żandarmi, strażn. skarb.		1	1	2	1	1	1	1	1		1	2		1	2		3			1	19	
Woźni, służdy kolejowi	3		1			1			1		2	3	3						2		17	
Zarobnicy		1	1			1	2		1	1	2	3	5	1	1	1	1	1	2	2	25	
Sieroty	2	3	1	2	2	1	1	2	—		2			4	3	1	1	1	1	2	2	31
Razem	40	38	35	32	34	35	37	36	32	31	30	29	44	37	36	37	31	26	34	29	683	
8. Przedmioty nadobowiązkowe																						
Historia kraju rodzinnego							37	36	32	31	30	29			36	37	31	26	34	29	388	
Ruski język (wzgl. obow.)	9	10	8	7	9	8	7	9	7	8	7	9	7	7	12	14	7	5	10	9	169	
Język francuski							14	6	4	3	4	2	8	2		5	2				50	
Geometra wykreślna													7	4	4	2	2	1	1	1	22	
Gimnastyka	20	18	23	19	16	17	20	18	16	15	12	10	22	16	8	7	4	6	3	4	274	
Śpiew	2	1	2	4	2	1	5	2	3	4	2	5	8	4	4	3	6	6	4	2	70	
9. Klasyfikacja																						
<i>a) Z końcem roku szkolnego 1910/11.</i>																						
Zachowanie																						
bardzo dobre	8	2	12	10	7	4	14	2	5	2	10	2	11	1	4	7	6	6	20	10	143	
dobre	28	31	19	15	20	23	14	20	21	26	17	21	26	22	19	23	16	10	14	19	414	
odpowiednie	3	4	3	7	7	4	9	10	6	3	2	5	3	7	8	3	5	9			88	
nieodpowiednie	1	1	1			4			4			1	1	3	7	4	3	3	1		34	
nieklasyfikowano	—												1		1	1	1				4	
Razem	40	38	35	32	34	35	37	36	32	31	30	29	44	37	36	37	31	26	34	29	683	
Postęp																						
chlubnie uzdolnionych	1	—	3	—	1	—	4	2	—	2	7	—	5	—	2	1	—	6	11 ²	6	51 ²	
uzdolnionych	23	25	25	23	26	26	18	17	25	14	18	17	32	23	21	27	24	10	22	20	436 ²	
na ogół uzdolnionych	5	1	2	3	3	5	1	5	1	8	2	5									41 ²	
nieuzdolnionych	8	10	4	6	4	4	11	10	4	7	3	6	3	8	8	6	2	5	1	3	113 ²	
Egzamin poprawczy	3	2	1				3	2	2			2	1	3	6	4	2	4	5		38 ²	
uzupełniający																						
Do egzam. niezgłosiło się													1	—	1	1	1				4	
Razem	40	38	35	32	34	35	37	36	32	31	30	29	44	37	36	37	31	26	34	29	683	

Tytuły	I			II			III			IV			V		VI		VII		VIII		Razem	
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	a	b	a	b		
Uzupełn. za r. szk. 909/10																						
Pozwolono na egz. popr.	7	1	1			2			1 ¹	2	4		9	7	5	5	1 ¹	4	—	—	49 ²	
Zdało	2	1	1			2			1 ¹	2	4		9	6	5	5	1 ¹	4	—	—	43 ²	
Nie zdało	5													1							6	
Do tego egzaminu nie zgłosiło się:																						
Zatem wynik za r. 909/10																						
Chlubnie uzdolnionych	4	5	1 ¹	5	2	2			9	1	5	—	—	4 ¹	2	3	6	6 ²	6	8	3	72 ⁴
Uzdolnionych	30	26 ²	26	29 ¹	28 ²	25 ¹	27 ²	20	24 ²	38 ¹	37			29 ¹	32 ³	19	25 ²	29	22 ²	20 ²	25	501 ²⁴
Nieuzdolnionych	9	8	9	4	6	7	9	6	6	7	19			5	1	7		3	8		1	115 ¹
Nieklassyfikowano																						
Razem	43	39²	36²	38¹	36²	34¹	36²	35	31	50¹	46			38²	35²	29²	31³	38²	36²	28²	29	688²⁶
10. Opłata szkolna																						
Opłatę szkolną płaciło:																						
w I. półroczu	16 ¹	21 ¹	23 ²	7	6	12 ¹	7 ¹	15 ¹	12 ²	9	4	7 ¹	10	14 ¹	12 ²	9 ¹	8 ²	8	6 ²	2 ¹	208 ²⁴	
w II. półroczu	10	12	11	13	6	14	16	16	11	14	5	9	14	18	11	7	6	10	7	6	216	
Od opłaty szkol. uwoln. było:																						
w I. półroczu	28	21	19	32	31	25	35	28	27	22	26	22	34	23	24	29	25	18	28	27	526	
w II. półroczu	30	27	26	21	29	22	23	20	20	17	25	20	30	19	23	31	27	16	27	23	476	
Z końcem r. szkol. było:																						
obowiąz. do opłaty szkol.	10	12	11	13	6	14	16	16	11	14	5	9	14	18	11	7	6	10	7	6	216	
uwolnion. od „ „	30	26	24	19	28	21	21	20	21	17	25	20	30	19	25	30	25	16	27	23	467	

Wynik klasyfikacyi za rok szkolny 1910/11.

Klasa I. A.

1 Barasch Saul	15 Leszczuk Antoni
2 Bernacki Władysław	16 Osyszków Edmund
3 Bohdan Włodzimierz	17 Safir Wilhelm
4 Brzeziński Aleksander	18 Schapira Samuel
5 Czeredarczuk Roman	19 Silberg Dawid
6 Dimytman Mojżesz	20 Sodomlak Piotr
7 Friedberg Henryk	21 Struczewski Mikołaj
8 Godzik Czesław	22 Strumieński Stefan
9 Gułowski Teodor	23 Suchman Schije
10 Hüttner Ignacy	24 Szwaluk Michał
11 Korczak Jakób	25 Sciborski Stanisław
12 Korn Szymon	26 Unger Piotr
13 Kosiński Władysław	27 Wagner Antoni
14 Kranz Abraham	28 Werberg Adolf

Przeznaczono do egzaminu poprawczego 4, niezdolnionych 8.

Klasa I. B.

1 Chalif Chaim	15 Kędzierski Tadeusz
2 Czyrko Jan	16 Köhler Alfons
3 Denysiewicz Adam	17 Lewer Leopold
4 Dubynka Augustyn	18 Maślanka Ludwik
5 Friedmann Karol	19 Melniczuk Włodzimierz
6 Fuhrmann Chaim	20 Ostersetzer Herman
7 Galatzer Naum	21 Ponikwer Benno
8 Gilowski Ludwik	22 Stachowicz Stanisław
9 Grünberg Adolf	23 Stańko Jan
10 Halpern Leo	24 Tarnawski Miron
11 Herchenreder Józef	25 Tenenbaum Abraham
12 Herschtritt Markus	26 Zubań Jan
13 Jędrzejowski Piotr	27 Kapeller Regina (przyw.)
14 Kaczaniuk Eustachy	

Przeznaczono do egzaminu poprawczego 2, niezdolnionych 10.

Klasa I. C.

1 Anderman Józef	3 Bednarowski Adolf Stanisław
2 Baller Kohos	4 Billig Adolf

- 5 Braudmann Otto
- 6 Cepurski Kazimierz
- 7 Denys Jakób
- 8 Dydalewicz Tadeusz Jan
- 9 Freudenheim Aleksander
- 10 Gans Stanisław
- 11 Haraniuk Mikołaj
- 12 Izraelowicz Juliusz
- 13 **Kacalaj Aleksy**
- 14 Kojcim Schulim Izaak
- 15 Krzemiński Tadeusz
- 16 Kubin Adam
- 17 Kuźma Dymitr
- 18 Neuman Hirsch

- 19 Paszków Jan
- 20 Pollak Adolf Maurycy
- 21 Schapira Maurycy
- 22 Smal Józef
- 23 Sucharowski Orest
- 24 Szwechłowicz Juliusz
- 25 Tartakower Edward
- 26 Temech Aleksander
- 27 Wilke Salomon Baruch
- 28 Zdanowski Tadeusz
- 29 Scheer Ozyasz
- 30 Kurzeja Mieczysław
- 21 Ćwikliński Artur
- 32 Finkelstein Marya (prywat.)

Nieuczelnionych 4.

Klasa II. A.

- 1 Bilik Adam
- 2 Broczyner Abraham
- 3 Buchbinder Herz
- 4 Buchta Mieczysław
- 5 Dobschütz Aron
- 6 Doliński Miron
- 7 Dzik Franciszek
- 8 Dzik Józef
- 9 Herrchenroeder Ludwik
- 10 Hochmann Markus
- 11 Hubert Stanisław
- 12 Jarosławski Leon
- 13 Jatter Rafał

- 14 Jelinek Leopold
- 15 Korab Józef
- 16 Korab Karol
- 17 Köhler Emil
- 18 Kwaśniewski Maryan
- 19 Laszczuk Grzegorz
- 20 Laszczuk Mikołaj
- 21 Meiseles Samuel
- 22 Mrygłodowicz Włodzimierz
- 23 Rothenberg Izak
- 24 Spaniermann Fryderyk
- 25 Wiśniewski Zygmunt
- 25 Wittich Aleksander

Nieuczelnionych 6.

Klasa II. B.

- 1 Dodyk Konrad
- 2 Federman Natan
- 3 Frost Dawid
- 4 Fuchs Chaim
- 5 Godłowski Mieczysław
- 6 Goldstein Leon
- 7 Goldstein Samuel

- 8 Hładylowicz Taras
- 9 Hrabci Bolesław
- 10 Kamiński Józef
- 11 Katz Izaak
- 12 Korcownik Salomon
- 13 Korzan Aleksy
- 14 Kowaliszyn Stefan

15 Kozub Mieczysław	23 Priwes Karol
16 Łucyk Jan	24 Sauber Jakób
17 Margulies Karol	25 Schatz Beno
18 Mierczyński Edward	26 Senyk Jan
19 Minko Piotr	27 Stamm Szymon
20 Mrygłodowicz Elias	28 Tobolewski Stanisław
21 Pion Maksymilian	29 Turyna Jan
22 Presch Maksymilian	30 Silberg Izaak

Nieuzdolnionych 4.

Klasa II. C.

1 Anđruchów Wasyl	17 Moskwiak Marcin
2 Buczkowski Józef	18 Münzer Leon
3 Chuźzik Józef	19 Peretiatko Michał
4 Czarnecki Kazimierz	20 Piotrowski Wilhelm
5 Hrycyzna Aleksander	21 Plissner Hersch
6 Jurkiw Teodor	22 Przytułski Marjan
7 Kling Edward	23 Salz Marek
8 Knebel Bernard	24 Sirko Józef
9 Knoll Salomon	25 Solecki Czesław
10 Kryś Mojżesz	26 Stiefel Gustaw
11 Kurasch Chaim	27 Tenen Józef
12 Lampel Dawid	28 Wasilciw Stefan
13 Loser Józef	29 Wąsowicz Władysław
14 Maiblum Dawid	30 Willner Dawid
15 Myłych Leopold	31 Zacharski Edward
16 Mischel Józef	32 Wagner Władysław (pryw.)

Nieuzdolnionych 4.

Klasa III. A.

1 Bilik Michał	11 Krauss Józef
2 Burg Herman	12 Kronland Izak
3 Cerkiewny Aleksander	13 Krupnicki Paweł
4 Czeredarczuk Jarosław	14 Łesiuk Bazyl
5 Feuerstein Zygmunt	15 Olinkiewicz Edward
6 Godłowski Stanisław	16 Początko Czesław
7 Haładewicz Tadeusz	17 Rogowski Józef
8 Kallir Karol	18 Ściborski Józef
9 Katz Selig	19 Spiess Jakób
10 Kost Jakób	20 Weitz Marek

21 Wilder Aleksander
22 Zasażski Józef

23 Gulbiński Mirośław
24 **Wiśniewska Helena** p

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4.
Nieuczolnionych 11 i 1 prywatystka.

Klasa III. B.

1 Dodyk Bazyli
2 Domher Włodzimierz
3 Feigenbaum Benjamin
4 Gerzek Maryan
5 Hiwnower Józef
6 Kmet Bazyli
7 Lauer Izydor
8 Malski Kazimierz
9 Margulies Izak
10 Ney Maryan
11 Persowski Aleksander
12 Ponikwer Dawid

13 Roth Edward
14 **Rzędca Kazimierz**
15 Sambor Kazimierz
16 **Schottländer Dawid**
17 Segal Jerzy
18 Sobkiw Stefan
19 Szczepański Włodzimierz
20 Tartakower Leon
21 Tisch Wilhelm
22 Weissman Wolf
23 Ziobronowicz Bronisław
24 Cipper Antonina

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 2.
Nieuczolnionych 11 i 1 prywatystka

Klasa III. C.

1 Andruchiw Jan
2 Butryński Julian (pryw.)
3 Deblessem Jan
4 Dubas Franciszek
5 Gawliński Michał
6 Gilowski Stanisław
7 Horbowski Adolf
8 Horinger Abraham
9 Knöpel Izydor
10 Korn Markus
11 Lach Stanisław
12 Lamm Adolf
13 Lindner Maks
14 Łesiuk Jan
15 Manarzyński Tadeusz

16 Majeranowski Romuald
17 Nosiewicz Jarosław
18 Oryszczyn Stefan
19 Podolka Mieczysław
20 Romanyszyn Michał
21 Sawicki Antoni
22 Sawuła Michał
23 Schargeł Zygmunt
24 Sołtysik Stanisław
25 Stefanowicz Bohdan
26 Stückler Dawid
27 Wilke Elias
28 Friedberg Marya (pryw.)
29 Rothenberg Paulina (pryw.)

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 2.
Nieuczolnionych 4¹.

Klasa IV. A.

1 Czerniak Jarosław	14 Marek Grzegorz
2 Demyd Piotr	15 Mazurok Grzegorz
3 Diðyk Onufry	16 Moskwiak Włodzimierz
4 Dorożyński Teofil	17 Rothenberg Józef
5 Dyhdalewicz Edward	18 Sakaluk Paweł
6 Eisenberg Nessanel	19 Schittler Leopold
7 Godłowski Tadeusz	20 Solecki Stanisław
8 Grübel Juda	21 Theobald Maksymilian
9 Ignatowicz Jan	22 Wolak Józef
10 Kienbein Mojżesz	23 Wyroba Stanisław
11 Klar Fryderyk	24 Zwierzyński Tadeusz
12 Kontny Piotr	25 Gawlińska Anna pryw.
13 Łabęcki Antoni	26 Hüttner Róża pryw.

Nieuzdolnionych 7.

Klasa IV. B.

1 Ambos Adolf	15 Kapise Jechiel Chune
2 Bar Adam	16 Kulczycki Józef
3 Bar Józef	17 Litwora Adolf
4 Barasch Wolf Leib	18 Mełnyk Teodor
5 Bernstein Herman	19 Prokosz Kazimierz
6 Biliński Klemens	20 Schatzberg Hirsch
7 Brenner Roman	21 Schumer Henryk
8 Czyrko Władysław	22 Seiden Jonasz
9 Distenfeld Juda Leon	23 Spatz Adolf
10 Freuer Izrael Józef	24 Świątkiewicz Józef
11 Gold Norbert	25 Szlachetka Stefan
12 Haas Zygmunt	26 Tartakower Leon
13 Harmelin Elkané	27 Żukowski Wilhelm
14 Hlibowicki Roman	

Nieuzdolnionych 3. Nieklasyfikowano 1.

Klasa IV. C.

1 Burg Izydor	7 Freud Izydor
2 Czajkowski Stanisław	8 Hanusch Ryszard
3 Czarnecki Tadeusz	9 Iwaszkiewicz Ignacy
4 Dobrzański Ludwik	10 Kreiser Fryderyk
5 Durbak Jarosław	11 Krochmaluk Andrzej
6 Fried Ascher	12 Liszankowski Stanisław

- 13 Lohse Tadeusz
- 14 Malski Józef
- 15 Oryszczyn Piotr
- 16 Ostersetzer Jakób
- 17 Prydyba Szymon

- 18 Rubiński Maryan
- 19 Semeniuk Jan
- 20 Schneider Izaak
- 21 That Zygmunt
- 22 Woźniak Bazyli

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 1.
Nieuczestniczących 6.

Klasa V. A.

- 1 Bađian Marek
- 2 Balaban Maurycy
- 3 Billig Jakób
- 4 Burzyński Jan
- 5 Dajczak Józef
- 6 Dajczak Stanisław
- 7 **Deutsch Robert**
- 8 Dzenđzel Henryk
- 9 **Falber Nachman**
- 10 Friedberg Adam
- 11 Gołd Ignacy
- 12 Haimann Stanisław
- 13 Herrchenroeder Jakób
- 14 Horinger Mojżesz
- 15 **Huczyński Tadeusz**
- 16 Kapuściński Julian
- 17 **Kienbein Michał**
- 18 Kozimora Jan
- 19 **Kubin Bronisław**

- 20 Kurzeja Tadeusz
- 21 Laszczower Lazer
- 22 Lewin Karol
- 23 Mieroszewski Mieczysław
- 24 Mrygłodowicz Aleksander
- 25 Neciuk Karol
- 26 Nelken Achill
- 27 Obszański Andrzej
- 28 Olschitz Dawid
- 29 Pelz Antoni
- 30 Prokopczuk Jan
- 31 Rosenfeld Aleksander
- 32 Roth Saul
- 33 Rzędca Roman
- 34 Schapira Nachman
- 35 Scheib Józef
- 36 Seitler Joachim
- 37 Szach Andrzej
- 38 Strumieńska Anna (przyw.)

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 3.
Nieuczestniczących 3. Nieklasyfikowano 1.

Klasa V. B.

- 1 Bermann Todres
- 2 Form Henryk
- 3 Halberstam Aleksander
- 4 Hładyłowicz Jerzy
- 5 Kaniok Kazimierz
- 6 Kaniok Otto
- 7 Katz Fejbisch Wolf
- 8 Konitz Zygmunt

- 9 Kristianpoler Dawid Leon
- 10 Kuncewicz Roman
- 11 Lang Tadeusz
- 12 Lifschütz Adolf
- 13 Meerson Nusen
- 14 Mierzyński Roman
- 15 Panasiuk Maryan Gabryel
- 19 Parnes Hirsch

17 Pawlikowski Kazimierz	21 Szwaluk Mikołaj
18 Persowski Fr. Kazimierz	22 Weitz Jakób
19 Repa Tymoteusz	23 Wittek Aleksander
20 Silberg Józef Karol	

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 6.
Nieuczestniczących 8.

Klasa VI. A.

1 Balaban Józef	13 Olesker Lipe
2 Böhmerwald Hirsz	14 Oliwa Adam
3 Brojakowski Wsewołod	15 Pawłow Józef
4 Czarnecki Franciszek	16 Romanyszyn Antoni
5 Deutsch Otto	17 Roth Mojżesz Józef
6 Goldenberg Chaim	18 Semeniuk Michał
7 Goldinstein Salomon	19 Świstunowicz Włodzimierz
8 Grünberg Bernard	20 Szpak Daniel
9 Jędrzejowski Kazimierz	21 Tarnawski Emil
10 Kędziński Ignacy	22 Tarnawski Jan
11 König Edward	23 Wilke Bernard
12 Mondschein Jakób	

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4 i 1 prywatystkę,
1 nieklasyfikowano. Nieuczestniczących 8, i 1 prywatysta.

Klasa VI. B.

1 Billig Abraham	16 Ołeksziuk Stefan
2 Brisker Leon	17 Parnes Mojżesz
3 Brüh Nuchim	18 Schapira Dawid
4 Byra Jan	19 Schapira Mojżesz
5 Denys Włodzimierz	20 Schmieder Israel
6 Gargasz Michał	21 Schottländer Anselm
7 Golinowski Władysław	22 Strzetelski Stanisław
8 Humeniuk Elias	23 Szach Mikołaj
9 Kołohon Nicetas	24 Szczerbiński Stanisław
10 Lakritz Mojżesz	25 Szydłowski Piotr
11 Łysyk Teofil	26 Tretiak Jerzy
12 Mamczur Julian	27 Wekler Władysław
13 Micher Kazimierz	28 Zwilling Mojżesz
14 Nyczaj Włodzimierz	29 Lustig Ettl (prywat.)
15 Olchowcy Łukasz	

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 2.
Nieuczestniczących 6.

Klasa VII. A.

1 Bruczkowski Władysław	13 Persowski Józef
2 Czubryt Adam	14 Pniewski Mieczysław
3 Deutscher Daniel	15 Rothenberg Jakób
4 Eirew Majer	16 Roter Adolf
5 Feđun Szymon	17 Schnittlich Izak
6 Gawliński Oktawian	18 Seiden Efroim
7 Gindrich Stanisław	19 Sekiewicz Stanisław
8 Inspektor Mojżesz	20 Sigal Leopold
9 Jurek Kazimierz	21 Sosiałuk Piotr
10 Kwaśniewski Mieczysław	22 Teitelbaum Józef
11 Margulies Chaim	23 Wildholz Zygmunt
12 Pałanycia Dymitr	24 Zandler Michał

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4.
Nieuzdolnionych 2.

Klasa VII. B.

1 Adamski Karol	9 Katz Juliusz
2 Byk Alfred	10 Krupnicki Marjan
3 Byk Erwin	11 Malski Władysław
4 Dubner Abraham	12 Moskwiak Józef
5 Gross Abraham	13 Schauer Marceli
6 Grünberg Chaskel	14 Spiegel Herman
7 Herzmann Max	15 Spitzer Adolf
8 Katz Isak	16 Wojtowicz Józef

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 5.
Nieuzdolnionych 5.

Klasa VIII. A.

1 Chałat Jakób	12 Klaften Manes
2 Czyrowski Leonidas	13 Kling Henryk
3 Dąbek Józef	14 Kłubok Mikołaj
4 Feodoruk Aleksy	15 Komenda Józef
5 Gleixner Gustaw	16 Korpus Izak
6 Goldinstein Michał	17 Lewak Adam
7 Grünberg Jakób	18 Mańdzia Łukasz
8 Hubert Antoni	19 Moteches Józef
9 Japke Jakób	20 Mulawyszyn Teodory
10 Kamiński Jan	21 Ostaszewski Józef
11 Katz Harman	22 Parnes Abraham

- 23 **Paszkowski Antoni**
- 24 Podhorzer Marek
- 25 Pukasiewicz Stanisław
- 26 **Rosenblatt Józef**
- 27 Roth Eugeniusz
- 28 Rothenberg Abraham
- 29 Rudko Bazyli

- 30 Scheiner Stanisław
- 31 **Schweig Joël**
- 32 **Silberg Leon**
- 33 Sirko Michał
- 34 **Goldberg Róża** (pryw.)
- 35 **Tartakower Sabina** (pryw.)

Nieuzdolniony 1.

Klasa VIII. B.

- 1 Andruchów Mikołaj
- 2 Auerbach Izak
- 3 Broda Jan
- 4 **Butryński Konstanty**
- 5 **Chowański Franciszek**
- 6 Czak Stanisław
- 7 Braun Maks
- 8 Freier Marek
- 9 Gross Lipa
- 10 Grünseit Józef
- 11 Halberstamm Natan
- 12 Haniecki Tadeusz
- 13 **Horowitz Aleksander**
- 14 Kaczor Aleksander

- 15 Kurzer Fryderyk
- 16 Landman Natan
- 17 **Meizeles Izak**
- 18 Mondschein Salomon
- 19 **Nachszen Józef**
- 20 Radomski Antoni
- 21 Runge Witold
- 22 Schmidt Aleksander
- 23 **Szankowski Włodz.**
- 24 Temech Bazyli
- 25 Wawryk Bazyli
- 26 Zimmerman Franciszek
- 27 Striżower Estera (pryw.)

Nieuzdolnionych 3.

OGŁOSZENIE

dotyczące przyszłego roku szkolnego.

Rok szkolny 1911/12 rozpocznie się dnia 3-go września uroczystym nabożeństwem o godzinie 8-mej rano, w którym mają obowiązek uczestniczyć wszyscy uczniowie do zakładu przyjęci.

Wpisy odbywać się będą dnia 30 i 31 sierpnia od godziny 8 do 12 rano i od 4 do 6 po południu. Późniejsze zgłoszenie mogłoby tylko w nader wyjątkowych wypadkach liczyć na uwzględnienie.

Egzamina poprawcze odbędą się w dniu 30 i 31 sierpnia b. r.

Uczniowie zgłaszać się mają do wpisu w przepisanych mundurkach szkolnych osobiście w towarzystwie rodziców lub ich prawnych zastępców ze świadectwem szkolnem z ostatniego półrocza i dwoma egzemplarzami dokładnie wypełnionej karty wpisowej. Uczniowie którzy przybywają z innych zakładów średnich przedłożą nadto metrykę urodzenia, a na świadectwie szkolnem z ostatniego półrocza poświadczenie dyrekcyi, że nic nie przeszkadza ich przyjęciu do innego zakładu. Uczeń zgłaszający się do kl. I. winien wykazać się 1. metryką urodzenia, 2. jeżeli uczęszczał do publicznej szkoły ludowej także ostatniem świadectwem szczepienia ospy

Każdy uczeń płaci przy wpisie 2 K na zbiory naukowe a uczeń nowo wstępujący 4 K 20 h. Oplatę szkolną 30 K złożyć należy czekami szkolnymi w pierwszych 6 tygodniach każdego półrocza. Uczniowie klasy I. mogą ją składać w I półroczu do końca listopada i uzyskać w razie dobrego stopnia w każdym przedmiocie warunkowo od niej uwolnienie. Prośby o to opatrzone legalnem świadectwem ubóstwa przedłożą Dyrekcyi do 8 dni po rozpoczęciu roku szkolnego. Uczniowie klas od II. do VIII. wniosą podania o uwolnienie od opłaty szkolnej w I. półroczu do 20 września w II. półroczu uczniowie wszystkich kl. do 20 lutego, załączając ostatnie świadectwo szkolne i legalne świadectwo ubóstwa. Oprócz tego obowiązany jest każdy złożyć 1 K na zabawę szkolne.

Egzamina wstępne odbędą się:

do klasy I. w dwóch terminach w pierwszym 30 czerwca w drugim dnia 1 września. Wybór jednego z nich pozostawia się rodzicom.

W każdym z obu terminów rozstrzyga się o przyjęciu lub nieprzyjęciu ucznia stanowczo, a powtórzenie takiego egzaminu w innym zakładzie jest zabronione i w każdym razie nieważne. Repetenci klasy I. wolni są od egzaminu wstępnego: do klas II. do VIII. od 11, 12, 13 września w dniach przez Dyrekcyę wskazanych.
